

Avstrijska ekspedicija v Severnem ledenem morju 1872–1874.

**Potovanje s hrvaškimi mornarji
na skrajni sever.**

Po Weyprechtovem in Payerjevem popisu poslovenil
Zvonimir G.

Tiskala „Katoliška tiskarna“ v Ljubljani.

HRVAŠKIM SOKOLOM

KI SO Z JUNAŠKO UDELEŽBO PRI
✧ ODKRITJU SEVERNIH KRAJEV ✧

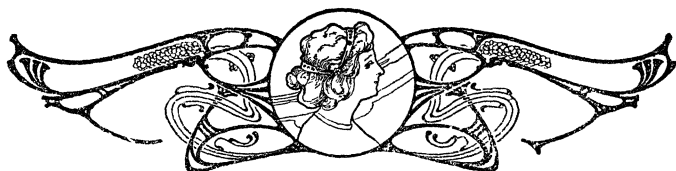
LETA 1872.—1874.

✧ POKAZALI VSEJ EVROPI MOČ, ✧
HRABROST IN SRČNOST SLOVAN-
SKIH MORNARJEV, NE SAMO PRED
BESNIM VIHARJEM V TIHEM OCE-
ANU IN ČRNEM MORJU, V BITKI PRI
HELGOLANDU IN VISU, MARVEČ
✧ TUDI V GROZNEM LEDU: ✧

V VEČEN SPOMIN!

✧ LJUBLJANA, 1. MAJA 1905. ✧

I. Del.

Iskanje neznanih krajev.

Začetkom l. 1872. se polasti nekaterih učenih poznavalcev severnega tečaja želja, razkriti in proučiti do takrat še neznane zemlje, ki se nahajajo nad severno obalo Novaje Zemlje.

Že leto poprej sta prodrla potovalca Weyprecht in Payer morje med Novajo Zemljo in otočjem Spitzbergen do 79⁰ severne širine in se uverila, da ni — kakor se je do tedaj splošno mislilo — ledeno, ampak ladjam pristopno.

Celo nekaj učenjakov se je izreklo proti nameravani ekspediciji, češ, da bo stala ogromne vsote denarja, in da mornarjem preti neizogibna smrt. Navzlic temu pa se le odloči dunajsko zemljepisno društvo za tako ekspedicijo. Ljubitelji znanosti prispevajo z denarjem, drugi so zopet pripravljeni zastaviti lastno življenje, samo da se izvrši to plemenito in junaško podjetje. Dogovorno z raznimi podporniki zgradi omenjeno društvo nalašč v to svrho v Bremerhafnu na Nem-

škem, na ustju reke Weser, ladjo in jo krsti na ime „Tegetthoff“. Poleg tega sestavi tudi pismeno pogodbo, kateri se mora pokoriti vsak član te ekspedicije.

V začetku meseca junija 1872 krene z Dunaja majhna, samo 23 glav broječa, a zato pogumna četa in se napoti proti severu. V Bremerhafnu stopijo na okrašeni „Tegetthoff“ in se pristrčno poslove od znancev, prijateljev in od vse Evrope, ki jim želi „srečno pot!“

V tej četi je bilo 13 hrvaških mornarjev; torej je tvoril naš bratski narod pretežno večino. Hrvaški mornarji slovó že od nekdanj kot najboljši brodarji na svetu. Vendar je to prvi slučaj, da gredo med led v ono morje, kamor so si upali do tedaj samo najpogumnejši francoski in angleški mornarji.

Člani te hrabre čete so sledeči junaki:

1. Karol Weyprecht iz Darmstadta, ki je služil že od l. 1856. v naši vojni mornarici kot vašeljski poročnik, poveljnik ekspedicije;
2. Julij Payer iz Toplic na Češkem, prvi poročnik, poveljnik izletu na saneh;
3. Gustav Brož iz Komotava na Češkem, vašeljski poročnik, prvi častnik in preglednik hrane;
4. Edvard Orel iz Novega Jičina na Moravskem, vašeljski zastavnik;

5. Dr. Julij K e p e š iz Vari na Ogrskem, vojaški zdravnik;
6. Oton K r i ž iz Kromeriža na Moravskem, strojevodja;
7. Peter L u s i n a iz Čresa, trgovski kapitan, glavar družine.

Mornarji:*

8. Anton Z a n i n o v i ć od Sv. Nedelje na otoku Hvaru;
9. Anton Lukinović iz Pučišča na otoku Braču;
10. Anton Katarinić iz Malega Lošinja;
11. Peter Falešić iz Bakra;
12. Jurij Štiglić iz Bakra;
13. Franc Letiš iz Volovskega;
14. Jakob Sušić iz Volovskega;
15. Vicko Palmić iz Volovskega.
16. Lovro Marola iz Reke;
17. Josip Latković iz Plaminja;
18. Anton Skarpa iz Trsta.

Poleg teh pa še:

19. Anton Večerina iz Drage pri Reki tesar in kolar;

---

* Vsakemu mornarju je bila določena plača 80 K na mesec, Lusu pa 160 K. Zaninović, Falešić in Latković so bili podčastniki naše vojne mornarice v Pulju, kjer jih je izbral Weyprecht; ostale pa je nabral ravnatelj mornarske akademije „Litrov“ v Reki. — Sestanek je bil določen v Pulju, odkoder so se podali preko Trsta na Dunaj.

20. Josip Pospíšil iz Moravskega, kurjač;
21. Ivan Oraš iz Nemškega Gradca, kuhar;
22. Ivan Haller iz Sv. Lenarda na Tirolskem, lovec in vzpenjač po ledenikih;
23. Aleksander Klotz od Sv. Lenarda na Tirolskem, lovec in vzpenjač po ledenikih.

Tem junakom se pridruži na Norveškem še Eling Carlson iz Tromsö, trgovski kapitan in poznavalec Severnega ledenega morja.

Vsi navedeni so navdušeni mornarji, pripravljeni žrtvovati samega sebe za častno nalogo. Dali so častno besedo vsej Evropi, da se bodo ravnali natančno po pogodbi, sklenjeni s podporniki te znanstvene ekspedicije, ki se glasi doslovno tako-le:

„Smoter potovanju je iskanje in odkritje neznane zemlje in krajev na severu Sibirije.

Potovalci naj izkušajo prodreti led, da stopijo v Beringovo morsko ožino, in se vrnejo istim potom.

Tega se naj drže. Ker pa uspeh zavisi od lege Sibirije, naj se potovalci ne spuščajo v večjo severno širino, marveč samo mimogrede, ali pa v slučaju zelo ugodne sreče.

Proti skrajnemu severnemu tečaju se naj poda ekspedicija šele tedaj, ako bi v dveh zimah in treh poletjih uvidela, da se nahaja v Beringovi ožini. To je odvisno od uspeha in volje poveljnikov Weyprehta in Payerja.

Severni konec Novaje Zemlje je smatrati za točko odhoda.

Poveljnikom se polaga na srce, da je glavni smoter tega potovanja znanstveni uspeh. Potujejo naj naprej od že znanih sibirskih krajev.

Postavijo naj znamenja na vseh najdenih točkah in sestavijo zapisnik o potovanju.

V slučaju nezgode ali propasti ladje se naj zatečejo v ustje kake večje sirske reke.

Ako se potnikom posreči, da dospo do rta Čeljuskina, skrajne točke severne Azije, naj puste tukaj poročilo o potovanju. Druga najprikladnejša točka za to je otok Nova Sibirija.

Grof J. Wilczek dostavi tekom leta 1872. hrane in oglja na zapadni rt Novaje Zemlje. Te zaloge naj se poslužijo potovalci, če se jim pripeti kaka nesreča, predno dosežejo rt Čeljuskin.

Potovalci se naj preskrbe z živežem za tri leta.

Poveljnikom ekspedicije se imenuje vašeljski poročnik Karol Weyprecht; na kopnem in na saneh pa zapoveduje vsem članom tega podjetja poročnik Payer, ki je na kopnem neodvisen poveljnik. Če umre v tem času Weyprecht, prevzame vrhovno poveljstvo Payer. V tem slučaju bi vršil mornarske

naloge vašeljski poročnik Brož. S Payerja preide poveljstvo na Broža, s tega pa zopet na zastavnika Orla.

Polkovni zdravnik dr. Kepeš in strojevodja Križ sta podložna edino poveljniku.

Izleta na saneh se sme vsakdo udeležiti.

Znanstvene zadeve se razdele tako-le: Astro-nomična, fizična in meteorologična opazovanja pripadajo poročnikoma Weyprechtu in Brožu in zastavniku Orlu; spoznavanje krajev, geo-logične zbirke in proučevanje ledenikov Pa-yerju; zoologične in botanične zbirke pa se poverijo zdravniku dr. Kepešu.

Vsakdo naj si prizadeva, da se doseže čim sijajnejši uspeh.

Glavni in najpotrebnejši pogoj za srečen uspeh je točna izvršitev danega povelja. Vsakdo se mora v vsem pokoriti svojemu poveljniku; kdor bi tega ne storil, se bo moral po povratku zagovarjati pred vsem svetom.“

Dne 23. maja 1872.

Ivan grof Wilczek l. r. **Grof Wurmbrand** l. r.
Edmund grof Zichy l. r. **Baron Tedesco** l. r.

Dne 13. junija 1872 dvigne okinčani „Te-getthoff“ sidro iz bremerhafenske luke in se na-poti v boj s severnimi ledeniki. „Tegetthoff“ je preskrbljen s hrano za tri leta, ima 130 tonalet

oglja in 100 konjskih sil. Razen ljudi je na ladji še osem psov: dva laponska in šest dunajskih. Parobrod plove po Severnem morju, vsa družba pa je vesela kakor bi šla na godovanje. Dnevi so krasni, solnce sije lepše od zlata, in našim Primorcem se zdi, da se nahajajo v rodnem Jadranskem morju.

Pri Lofotskih otokih pa jih za nekaj dni zadrži nevihta.

Dne 2. julija pridejo v Tromsö. Tu jih sprejme in pogosti avstrijski konzul A. Aagaard.

Dne 6. julija dobe zadnja poročila in časopise iz Avstrije. Dobili so tudi odlok ruske vlade, ki jo je Avstrija naprosila, da pomaga potovalcem v slučaju kake nezgode in jih povede skozi Sibirijo do naše meje.

V Tromsöju se ustavi ekspedicija za nekaj dni, da se „Tegetthoff“ nekoliko popravi. Nekaj naših izletnikov gre celo na 1300 m visoko goro Sallas-Uoivi, kjer uravnajo svoj aneroid s tlakomerom. V mestu povprašujejo, kakšno je letos Severno morje in led, toda zaman, ker se še niso vrnili s severa ribiči in lovci.

V soboto, dne 13. julija, zjutraj gredo vsi v cerkev, kjer se priporoče Vsemogočnemu, ki obvladuje morje in led. Sv. mašo jim je bral neki francoski svečenik. Drugi dan zjutraj zapuste severno evropsko obalo. Vse mesto pozdravlja potnike in jim želi srečne vrnitve. V luki jih

pozdravi tudi poštni parobrod iz Hamburga, ki je ravno tedaj priplul v Tromsö.

Pustivši za seboj ožino Sunda, otočje Sandö in Risö, zaplovejo v sinje morje. Pot jim kaže kapitan Carlson. Gosta megla jim zakriva ogromno stavbo Fuglö. Tedaj pa zanetijo ogenj pri stroju in razpno bela jadra, „Tegetthoff“ pa reže junaško morske valove.

Naše potovalce spremlja v mislih milijon in milijon ljudi. Ostavili so rodno zemljo, zapustili Evropo, kratkomalo: ves svet, in gredo v večni sneg, led, mraz in črno polarno tmino.

Dne 16. julija dospó na Severni rt, skrajno točko evropske obali, kjer se prisrčno poslove od našega dela sveta.

V ledenem morju.

Že teden pozneje se odpravi ekspedicija na protivne vetrove in zelo razburkano morje. Dne 23. julija jih opomni znižana temperatura, megla in dež, da je led blizu, česar se še niso nadejali. Dva dni pozneje, t. j. 25. julija zvečer, opazijo odlomke ledu na morski površini. Bili so 74° 15' severne širine. Toplomer Reaumur kaže na prostem dve desetini stopinj nad ničlo, v vodi pa + 10. Potniki se razvesele, misleč, da jim ledene gore in grmade ne bodo delale zaprek,

ampak samo ledene plošče, ki prihajajo iz Karskega morja skozi Matočinsko morskó ožino. Toda varali so se.

Dne 26. julija plovejo proti severovzhodu, a led postaja čimdalje gostejši; vendar jadrajo še brez težave. Gorkota na zraku in v vodi naglo pada; dva tedna pozneje se toplomer ne dvigne več nad ničlo niti podnevu, niti ponoči.

Ledeno morje ob Novaji Zemlji je znamenito vsled vedno in naglo menjajoče se toplote. Sneg in mraz je tak, da je na ladji vse zmrznilo, drugi dan pa je zopet najlepše vreme. Toplomer kaže celo v avgustu na solncu $3^{\circ}6'$ nad ničlo, v senci pa $+3^{\circ}$. Čez nekaj dni zagledajo v veliki daljavi ledene ravnine. Tu se jim pokažejo tuljni in mroži, katerih hitro nekaj vjamejo in pojedó. I naši Hrvatje so se lahko privadili črnemu mesu morskega psa.

Led je vedno gostejši in debelejši. Dne 29. julija, na $74^{\circ}44'$ severne širine in $58^{\circ}8'$ vzhodne dolžine, si delajo pot s pomočjo pare, večkrat je treba udariti s kljunom ladje ob led, da se razbije in naredi prosta pot. V noči med 29. in 30. julijem — toplota znaša $3^{\circ}5'$ nad ničlo — zadenjo na ledeno skorjo, ki jo komaj prebijejo. „Tegetthoff“ zdrči v nekako notranje jezero, ki je brez ledu. Obale tega jezera ne kiti niti zelenje, niti drevje, marveč premične ledene plošče. Naša ladja hiti dalje brez zaprek. Severno solnce zlati

Novajo Zemljo z zadnjimi žarki; nebo je vedro in modro, polagoma se začne obzorje rdečiti in nastane polutema. Nikjer na svetu te ne gane narava tako, kot tu na severu, v krilu ledenega morja, kjer vse, kar je zanimivega, izhaja edino od solnca.

Še nekaj ur, in že so v nepoznanem svetu. Večkrat nastane megla in jim zagrinja vse obzorje. Velikanske ledene plošče škripljejo in se vale naprej liki valovi v našem morju. Veličastne so severne noči, ko ne slišiš drugega, kot pljuskanje valov pod škripajočim ledom, ki se razsipa in pada v morski grob, ki mu ga solnce koplje po-dnevu. Neprestano kaplja voda z ledenikov, ki se lomijo in utrinjajo kakor dogorela sveča. Krasna bleda svetloba se spušča z vrhov ledenih gora, ki udarjajo druga ob drugo in se uničujejo z groznim treskom in šumom valov. Morske ptice zletavajo prestrašene s takih ledenikov in se drugam vsedajo.

Če pa solnce, obdano s krasnimi avreolami, razžene oblake, tedaj se moraš čuditi tej krasni izpremeni. Vsak hip se menjava okolica; tam, kjer je pred malo časa še stala ledena gora, je sedaj ravnica in obratno. Z eno besedo: potujoča narava, vedno izpreminjajoč svojo obliko, se nahaja tu.

Ponoči je vzduh tako prijeten in mil, da pozabiš, da si v večnem snegu in ledu.

Tuintam se dviga v majhnih jezercih med ledeniki kit iz morskega dna; videti je kakor črna gora sredi morskega zrcala.

Vsled izhlapevanja nastaja ponoči večkrat gost dim, ki se vali in dviga kakor vrtinec proti nebu, naposled pa se razprši in zopet je prost razgled. Kadar se polnočno solnce bliža zatonu, tedaj zamre vsa narava. Ledene gore in cele skupine ledu se takorekoč kopljejo v valovih zlate svetlobe. Če isto solnce vzhaja, zardi vse obzorje v rdečem ogromnem svitu, za katerim nastopi prava svetloba. Vsa narava se vzbudi iz spanja vsled nežnega solnčnega poljuba, potočki ožive, a ledopad, ki je komaj prenehal, se vali iznova s kristalnih ledenih gora. Beli kosmatin, severni medved, zapusča svoj ledeni brlog. Cele jate severnih ptic posedajo po ogromnem ledovju, in druga druge se dotika s perutmi. Grobna tišina vlada naokoli, nič ne drami tega veličastnega vse-mira. Potapljavci (ptiči, ne večji od našega vrabca) sede na plavajočih ploščah in čivkajo, ko pa se približava ladja, letajo in tekajo semintja po ledu, da jih je veselje gledati. Ogromni kit brizga vodo visoko v zrak s takim šumom, ki naliči na vodopad pri kakem slapu.

Ko preplovejo naši potniki omenjeno jezero, jih ustavi zopet nagrmden led. Na desno in levo iščejo izhoda, toda povsod je led. Tudi s pomočjo pare ga ni moči prodreti; sploh pa je

nevarno udarjati venomer s kljunom ladje ob led, ker se ladja končno lahko toliko poškoduje, da je za nadaljnjo plovbo nesposobna; a kam potem brez ladje? — Led se je tako zgostil in utrdil, da so potniki, zapustivši „Tegetthoff“, hodili po njem s pomočjo deske več kilometrov daleč.

„Tegetthoff“ obstane dne 30. julija v ledu. Nikjer ni nobene struje, niti sence življenja ni v tem ledovju. Povsod vlada tišina in megla. Drugi dan razbijejo ogromen del ledu, ki je zadržaval ladjo. Dne 1. avgusta (na $74^{\circ} 79'$ severne širine in 53° vzhodne dolžine) vlada še vedno mir. Dne 2. avgusta se jim posreči razbiti led in osvoboditi svojo ladjo. Toda komaj sto metrov dalje zadenejo ob večjo ledeno grmado kakor je bila prejšnja. Ponoči istega dne pa razbijejo s trudom, znojem in z vso silo pare tudi to veliko ograjo, ki jih je delila od morja izpod Novaje Zemlje. Zjutraj, dne 3. avgusta, stopijo v prostrano morje na severu otočja Matočkina. Zaradi skalovitega obrežja teh otokov krenejo proti severu. Za njimi ostane 250 km široka ledena ograja. — Ta kraj je zelo podoben onemu na Spitzbergen. Potniki občudujejo ledenike in gore, ki se dvigajo od 600—1000 metrov visoko. Toplomer kaže $+4^{\circ}$. Zvečer začne deževati.

Dne 4. avgusta zjutraj jih prisili megla in gost snežen naval, da krenejo proti zapadu k Admiralskemu polotoku. V noči med 6. in 7. avgustom

pa pobeli sneg vso palubo. Zvečer istega dne dospó do Admiralskega polotoka. Na severu, preko prostrane ledene ravnine, opazijo cele skupine jezer.

Dne 8. avgusta popoldne — na 75⁰ 22' širine — je led zopet gostejši, a s paro ga prebijajo. Naenkrat so v jezeru. Sredi te vode zagledajo parobrod: vsakdo hiti, da napiše pismo svojim domačim in ga poveri tej ladji; na občno žalost pa izgine parobrod v Gvozdarev zaton.

Do 12. avgusta jadrajo brez ovire. Ta dan pa jih zopet prisili megla, da obstanejo poleg neke velikanske ledene ravnice, na kateri so vežbali pse v vožnji s sanmi. Naenkrat opazijo blizu Pankracijevega otočja brod, ki se javi s strelom in mahanjem zastave. Kdo popiše veselje naših potnikov, ko spoznajo na jamboru „Ibsjörna“ svojo zastavo! Čez pol ure pa že sprejmejo na svojo ladjo grofa Wilczeka, komodora barona Sternecka, doktorja Höferja in Burgerja. „Ibsjörn“ je odpotoval že mesec poprej iz Tromsö, da jim izroči v slučaju kake nezgode na rtu Nassau na Novaji Zemlji hrane. Obe ladji se napotita vštric proti Novaji Zemlji. Dne 13. avgusta pa se vreme izpremeni in prisili obe ladji, da se usidrata en kilometer pred obrežjem. Tu zagledajo Berentzkove otoke s trostroko kljuko. V sijajnem bledem svitu se blišči nad prostranimi poljanami ogromna ledena gora. Neprestani jugozapadni vetrovi, gost

led in sneg, prisilijo obe ladji, da ostaneta osem dni na tem mestu. Ob tej priliki zopet vežbajo pse v vožnji s sanmi. Razentega se pripravljajo na slučaj, ako bi se jim poškodovala ladja. Zato dajo vsakemu hrane in streljiva za štiri tedne in se vežbajo kakor v slučaju istinite nezgode. Ladjo podpro z debelimi tramovi, da jo obvarujejo pred stiskajočimi ledeniki, palubo pa preurede. Dunajski psi se le s težavo privadijo sirovi tuljanini (meso tuljnov) in mrazu, dočim spita laponska dva pod sneženo odejo kakor pod plaščem.

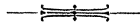
Dne 14. avgusta ubije posadka z „lbsjörna“ severnega medveda. Drugi dan se izkrca moštvo te ladje in se napoti s sanmi in psi na Berentzkovo otočje, da tam odloži 1500 kg rženega kruha in 3000 kg klobas v zabojih za „Tegetthoffove“ potovalce. Vso to zalogo spravijo v veliko votlino, ki jo oblože z deskami in tramovi, hoteč jo obvarovati pred severnimi medvedi.

Dne 18. avgusta okiti moštvo oba brodova, da dostojno proslavi rojstni dan Njega Veličanstva. Dne 19. avgusta love drva, ki plavajo po morju. Med potjo srečajo severnega medveda, ki pa pobegne pred lovci.

Dne 20. avgusta se led malo otaja, zato gredo naši na „lbsjörn“, da se poslove. Genljivi so ti trenutki, kajti tak „z Bogom“ ni običajen v človeškem življenju! Teh poljubov, ki jih tu izmenijo, ne pozabi nikdo več. To je poslednji

pozdrav Evropi in svojim rodnim prsim! — — „Ibsjörn“ se napoti proti Evropi, „Tegetthoff“ pa zavozi proti severovzhodu.

Naši potniki izgube prav kmalu vso nado na dober uspeh. Posebno jih potre misel, da bo treba prezimiti na Novaji Zemlji in ne na rtu Čeljuskinu, kakor so prvotno nameravali. Ta dan je led čimdalje gostejši, zvečer pa zadene „Tegetthoff“ ob tako grmado, da je ves trud, prodreti to oviro, brezuspešen. V kratkem času je ladja brez vode, kroginkrog obdana z ledom. Vse tarna, kaj bo. Naši potniki se tolažijo z ugodnim vetrom dannadan, teden za tednom, naposled pa se zanašajo na blagodejno pomlad, ki jih gotovo osvobodi teh ledenih gora.

Morje okoli Novaje Zemlje.

V septembru je v severnem morju navadno 0⁰ R. toplote, leta 1872. pa je padla do 6⁰ pod ničlo. Ostra mrzla burja brije in naletava sneg, solnce se redkokdaj pokaže, a prav kmalu zopet izgine. Oprava in vrvi na „Tegetthoffu“ so vedno zamrznjene. Vse kaže, da je severna zima pred vrati. Mraz je vedno večji, led debelejši. Pri takih razmerah je potnikom nemogoče dospeti tekom leta do sibirske obale. Pa tudi ugodne luke, kamor bi spravili ladjo, je težko najti na Novaji

Zemlji. Zato krenejo s sanmi na Novajo Zemljo, iščeč luke.

Dne 1. septembra kaže toplomer 9° pod ničlo. Solnce sije samo še šest ur na dan. „Tegetthoff“ zamrzuje tako, da ni nobenega upa več, da ga dvignejo in rešijo ledenega objema. — Potniki se medtem vadijo v plezanju po ledenikih. Poleg meteorologičnih opazovanj vežbajo pse v donšanju ledu v kuhinjo, kjer ga pretvarjajo v vodo.

11. septembra opazijo prve trakove krasne severne svetlobe.

Ves ta čas poizkušajo z velikim naporom, da dvignejo zamrznjeni brod, s smodnikom razstreljavajo ledene stene, a ves trud je zaman. Zato prenehajo z brezuspešnim delom in se lotijo lova na tulnje.

Dne 22. septembra nastane južno vreme; vsi se razvesele misleč, da jim bo sedaj mogoče dvigniti in osvoboditi ladjo. Isti dan pa nastane zopet mraz in pokoplje potnikom vso nado na rešitev. Med tem časom se odcepi ta ledena grmada od Novaje Zemlje in se pomika z ladjo vred proti severovzhodu tako, da so prišli do dne 2. oktobra do 77° širine.

Prve dni oktobra je normalen mraz. Dne 4. oktobra proslave s streljanjem imendan previtlega vladarja.

Dne 6. oktobra ubijejo prvega severnega medveda, meso pa razdele med pse, ker niso še

slutili, da jim bo ravno to meso tvorilo glavno in najboljšo hrano. Ponoči zapazijo prvo lisico, ki se je pritepla iz Novaje Zemlje do „Tegetthoffa“, da tam kaj izmakne. Psi, osobito laponska dva, po imenu „Sumbu“ in „Pekel“, pa jo raztrgajo na kosce.

V teh krajih mora imeti človek vedno orožje v roki, sicer je v grozni nevarnosti pred zvermi. Dne 11. oktobra se oddalji Payer nekaj sto korakov daleč, hoteč sestaviti iz ledenih plošč malo kočico. Bil je sam in brez orožja, spremlja ga le laponski pes „Pekel“. Pri delu je tako zamišljen, da ne opazi belega kosmatina — medveda, ki hiti proti njemu. Šele pasje lajanje ga predrami, da se ozre. S stražom ugleda par korakov pred seboj medveda. Za beg je bilo že prepozno, vendar ne obupa, misleč, da ga vidijo tovariši. Ko pa le ni nikogar, začne vpiti na vse grlo na pomoč. Tedaj postanejo šele pozorni: vse hiti k orožju. Prvi mu pride na pomoč Klotz, toda glej nesreče: v naglici je pograbil prazno puško. Bilo bi po Payerju, če bi se ne bil medved vsled krika in vika prestrašil in pobegnil.

Potniki se urijo v zidanju ledenih hišic, sestavljajo velikanske plošče in jih polivajo z vodo in obmetavajo s snegom, ki jim služi namesto ometa. Za trud jih obilo poplača sladko spanje.

Dne 12. oktobra so se bili že toliko oddaljili od Novaje Zemlje, da so komaj še videli

najvišje vrhove tega otoka. Novaja Zemlja jim izgine še isti dan — v oddalji 50 km — popolnoma izpred očíj. Odslej se nahajajo naši potniki sami sredi grozne in strašne ledene puščave.

Med ledenim navalom.

Jesen nastopi. Ledena grmada drči še vedno v smeri proti severovzhodu. Mornarji se pripravljajo za zimo. Deloma vsled vetrov, deloma vsled močne struje se začno lomiti ledeni kosi in hribi. Vse se giblje in ziblje, a ne v isti smeri. Kadar zadenejo te ledene plasti druga ob drugo, škriplje led, poka in se lomi, da je groza. Cele gore plavajo in butajo ob sosede. Kakor povsod, se mora i tu slabejši ukloniti močnejšemu. Ne-prestano butanje, polom in škripanje plavajočega ledovja moti vseмир in tvori žalostno, enakomerno harmonijo. Lahko si je misliti, kolika je sila in moč, s katero zadeva včasih več kilometrov široko ledeno gorovje ob drugo.

Dne 13. oktobra ponoči nastane strašno premikanje in trganje ledu; vse se trese in vrti. Ta dan je bila nedelja. Naši mornarji se pomenkujejo, da je številka „13“ zanje usodnega pomena, kajti: odbor za odkritje severnega tečaja se je sestavil 13. februarja; 13. januarja so začeli

graditi ladjo „Tegetthoff“ ; v morje so jo spustili 13. aprila ; iz Bremerhafna so odpotovali 13. junija ; 13. julija so zapustili Tromsö ; ob led so zadeli ravno 13. dan svojega potovanja ; a danes, 13. oktobra, kaže toplomer 13⁰ pod ničlo ! Nesrečna številka „13!“

Drugi dan zjutraj začne pokati led pod „Tegetthoffom“. Vse hiti na krov. „Tegetthoff“ poka vsled močnega ledenega pritiska, prečnica pri krmilu škriplje ; zaman jo poizkušajo dvigniti — človeška sila je preslaba. Vsakogar bi ganil ta prizor, kako se bori ta peščica ljudi z mogočno naravo. Potniki skačejo in zbirajo po lomečem se ledu svoje orodje in priprave. Kakor se trudi pajek, da zakrpa raztrgano mrežo, tako se mučijo naši potniki, da zamaše v ledu nastale razpoke s snegom in polivanjem z vodo. Rekel bi, da se je ta dan vse zarotilo proti ubogim našim mornarjem. Ledene gore se pogrezajo, doline se pretvarjajo v grozne pogubonosne gore ; vse ozračje pretresa jek in škripanje. Vse poka, se lomi in pogreza. „Tegetthoff“ se dviga čimdalje bolj iznad vodne površine. S solzami v očeh gredo potniki na ladjo in poberejo iz nje, kar morejo : živež, streljivo, orožje in vse, česar človek ne pusti za živo glavo.

Strašni, nepopisni so ti trenutki : Vse škriplje, vse se lomi, krši in poka pod teboj, vendar je težko zapustiti „svojo domačijo“, kakor nazivajo

mornarji ladjo, ki se ruši, propada! Človek bi mislil, da so to same peklenške sile, ki jih pošiljajo vrage v boj z jadnim človekom, da ga zaduše in potope . . .

Opoldne tlak strašno narašča. Vse praskeče nalik prasketanju ognja. Popoldne se „Tegetthoff“ še bolj nagne in nevarnost se poveča. Vse se pripravlja na rešitev. Nekateri pripravljajo ladjice, drugi hrano, tretji zdravila, četrti smodnik, puške, sani, odejo, postelje, kože i. t. d. Vse je pripravljeno na odhod. Toda kam, ko je ves led razpokan in noga zaman išče trdnih tal. Rešitev na saneh je nemogoča, na ladjicah pa tudi ni možno med tem groznim ledom in snegom dospeti do 250 km oddaljene obali . . .

Jadni psi se vzpenjajo po saneh in tulijo. „Sumbu“ izgubi lisičjo narav. Njegove potuhnjene oči gledajo odslej milo in vsakemu liže roko.

Zjutraj ob 4. uri preneha ledeni naval. Ta nenadni odmor uporabijo potniki, da popravijo prizadeto škodo. Na dno ladje je prišlo za 13 palcev vode, vrtak pa je izgubil železne kljuke, kar pa tesar kmalu popravi. Temu je vzrok to, ker je bil „Tegetthoff“ zelo močno zgrajen in bil zaokrožene oblike. Potniki gredo zopet na ladjo, da si oddahnejo od truda. Samo misel na bodočnost jih mori, osobito ponoči. — To je bilo še dobro, da jih je ta naval zalotil

podnevu, kajti kaj bi bilo, če bi jih zadela ta nezgoda sredi severne noči?

Ker jih žene tok še vedno proti severovzhodu, je prazna nada, da dospo do iztočnega rta Novaje Zemlje in potem do Kararskega morja, kjer bi ne imeli toliko zaprek.

Naslednje dni so naši potniki grozno trpeli. Poglejmo dnevne zapiske potopisca Payerja:

„14. oktobra. — Ob $\frac{1}{2}$ 9. uri se odvarja nova razpoka. Brod škriplje in ječi. V trenutku smo vsi na krovu s kožami in prtljago.

15. oktobra. — Spimo oblečeni. Škripanje se ojačuje. Vsi na krov. — Zvečer je mirno. Prvič vidimo mesec v njegovi polnoči.

16. oktobra. — Spali smo do 2. ure ponoči. Tu nas iznenadi nov tlak. Vse hiti na palubo. Ob $\frac{1}{2}$ 6. uri zjutraj se tlak ponovi z ono silo, kot dne 13. oktobra. Vsi smo zopet na krovu. Psov že tri dni nismo odvezali.

17. oktobra. — (-14° R.) Noč smo vsi mirno prespali razen Lusina, ki javi, da je voda v ladji narasla: spredaj 16 palcev, v sredi pa 11 palcev. Psica „Zemlja“ skoti psička, ki pa pogine vsled mraza. Ves dan sneži.

18. oktobra. — Privajamo se temu položaju. Priprave za rešitev niso več tako nagle kot v začetku. — Toplomer kaže -23° R. Zemljepisna širina $77^{\circ} 48'$,

21. oktobra. — Ponoči hitimo vsi preplašeni na krov, oblečeni v kože. Od desnega boka ladje se pokaže podolgasta razpoka do prejšnje. — Delamo pri luči na vse kriplje, da zamašimo razpoko z ledom in snegom. — Mesec obdaja ogromen kolobar in razsvetljuje našo žalostno samoto, kjer smo ločeni od vsega sveta. — Nova tišina, a vsak se je boji.

24. oktobra. — Solnčna svetloba je tako slaba, da mora vedno goreti luč, razen od 2. do 3. ure popoldne.

25. oktobra. — Popoldne vaja s psi. Sneži.

26. oktobra. — (— 24⁰ R.) Vso noč tlak. Pri luči prenesemo na led dve ladjici, 150 komadov lesa, 50 desk in oglje za gradnjo ledene kočice.

27. oktobra. — Opoldne komaj vidimo solnce na obzorju. Ponoči piha jug.

28. oktobra. — Danes nas zapušča solnce. Gorenji del oble se komaj še vidi na obzorju, z žarki nam pošilja zadnji pozdrav. — Hišica je zgrajena.

30. oktobra. — (—24⁰ R.) Ob treh zjutraj strašno zaškriplje na ladji. Vsi zbežimo z visečih postelj na krov. — Ubili smo ta dan „lumijo“ (latinski: Grylle uria); to je prva ptica, ki smo jo po dolgem času zopet videli.

Skoro vsako noč nas budi strah in groza. Temu življenju se človek ne more privaditi.“

Severna noč.

Solnce, ta večni izvir blagodejne toplote, izgine popolnoma očem naših potnikov. Na nebu ne vidijo drugega, nego samo nekaj prozornih oblačkov in rumenkast polkrog. Že prve dni novembra vlada nepredorna tema.

Vse je pripravljeno za prezimovanje. Z jambora spuste jadra, samo toliko jih še puste gori, kolikor jih neobhodno potrebujejo. Pri tem težavnem poslu se odlikujejo posebno naši hrvaški mornarji. Kako jih je čislal vsledtega Weyprecht, dokazuje sledeča njegova javna pohvala v gledališču na Reki in v društvu „Minerva“ v Trstu, kjer je govoril po povratku slavnostni govor:

„Prepričal sem se na lastne oči o vztrajnosti in žilavosti naših mornarjev na ledenem severju. Vršili so to delo ves božji dan v navadni mornarski opravi brez kožuha, dasiravno je bril strupen veter in toplomer kazal 23⁰ pod ničlo!“

Prednji del „Tegetthoffa“ zadelajo in pokrijejo popolnoma, zadnji del pa puste odprt zaradi živeža, ki ga imajo tu pripravljenega za slučaj kake nezgode. Debel sneg zapade in pokrije vso ladjo.

Dne 20. novembra pade toplomer na najnižjo točko, namreč —29⁰. Tema je podnevu in ponoči enaka, niti za ped daleč ne vidiš. Brez luči ni mogoče niti meriti pri streljanju, zato so

bili potniki v vedni nevarnosti pred medvedi. Nekoč — sijal je mesec — je malo manjkalo, da niso ustrelili psa „Sumba“, misleč, da je lisica. Pri mesečini hodijo s sanmi, ki jih vlačijo psi po gladkem ledu, na izlet; vedno gredo s puško v roki na tak izlet. Včasih se oddaljijo do 2 km od ladje in najdejo pot nazaj le po sledu. V tem pridejo večkrat v nevarnost, da se jim led ne udre ali odlomi od one skupine ledu, kjer je primrznjen „Tegetthoff“. Tu jim pomagajo večkrat psi iz zadrege, ki dobro čutijo, kje so varna tla za sani.

Meseca decembra je najmanjši mraz 26° R., največji pa 29° R. Okoli Božiča se zmanjša mraz do -20° . Severni vetrovi so toplejši od južnih. Kadar se pokaže mesec, glej naših mornarjev na ledu s sanmi! Če se pa skrije, tedaj morejo le s pomočjo luči priti nazaj do ladje. Dne 11. decembra se vračajo s takega izleta in opazijo, kako hiti medved za „Sumbom“. Neki hrvaški mornar pa ustrelil medveda ravno pod „Tegetthoffom“, kjer ga razparajo. „Sumbu“ dobi za nagrado srce in jezik.

Dne 14. decembra se vidijo še zlati žarki, a niso več tako svetli, da razločiš dan od noči. Krasni žarki severne svetlobe v polni svetlobi ne nadkrilijo mesečine v prvi četrtini.

Čudne so v resnici severne noči, in skrivnostne!

V črni temi ne vidiš tako daleč, kamor seže roka ali kamor pade žar svetilke. Poleg teme te mrazi zima in straši vihar. Ptice so pobegnile, medved spi spanje pravičnega, ledeniki mirujejo.

Božič pride, ki jih spominja mladosti, obitelji in prijateljev. Vsi obedujejo pri isti mizi. Častniki dobe steklenico pravega vina, mornarji pol steklenice, poleg tega pa še vsak četrtinko umetnega vina. Polenovka, medvedja pečenka, orehi in druga nenavadna jedila jih spravijo v dobro voljo, da pozabijo na vse prestane in prihodnje muke in težave. Hrvatje blagoslavljujejo badnjak* molijo in prepevajo lepo božično pesem: „U se vrime godišta“ in se spominjajo lepih domačih običajev. — Tudi psi dobe ta dan take porcije, da ne pojedjo vsega. — Nazadnje pridejo na vrsto božična darila, za katera vadljajo; najsrečnejši je oni, ki zadene steklenico ruma ali pa zavitek svaljčic.

Na Silvestrovo nastane močan tlak. Dasi-ravno v strahu, vendar ostanejo na ladji, da s steklenico šampanjca v roki pozdravijo novo leto 1873. Opolnoči vlada občno veselje. Z bakljami razsvetle vso ladjo. S tem končajo staro leto v nadi na boljšo bodočnost.

---

* Badnjak je klada, ki se po hrvaškem običaju deva na Sveti večer na ogenj.

V notranjih prostorih „Tegetthoffa“.

„Tegetthoff“ visi še vedno na ledeniku. Podoben je ogromnemu skeletu (kostnjaku), ki dviga gole roke proti nebu. Na njem je 24 ljudi. Mesto solnca jim preganja temo luč navadnih svetilk. V sobah je srednja gorkota 15° do 22° nad ničlo; pri tleh je komaj $+1^{\circ}$ toplote, ponoči pa pade toplomer celo pod ničlo. Sredi sobe se kuri peč. Za razsvetljavo jim služi petrolej, ki ga požgo do dva litra na dan. Za razsvetljavo cele ladje so dve velike in dve male svetilke, ki gore noč in dan. V sobicah pa gori olje, ki ga porabijo eno steklenico na mesec.

Sredi častniške sobe je velika miza, ki jim služi pri obedu. Okolu nje so udobne postelje. Pod to sobo se nahaja knjižnica s 400 knjigami; med njimi jih je polovica znanstvene vsebine. Nekaj teh knjig je spisanih v hrvaškem jeziku. Po stenah vise časomeri najboljše vrste.

Vsled mraza zmrzne celo vino, ki ga dobivajo mornarji le v izrednih slučajih in v bolezni. Vsak mornar dobi dvakrat na mesec steklenico ruma. Vodo si pripravljajo iz snega. Pod sobo je skladišče alkohola (700 l) in petroleja (1800 l). Do tega skladišča pelje ozek hodnik, kar je v slučaju ognja zelo nevarno, ker je poleg teh gorljivih snovi shranjeno na istem mestu 20.000 patron, vode pa nikjer, razen zunaj v podobi ledu.

Jutranji postrežček ugasne nočno svetilko in zakuri peč, ki služi mesto solnca. Kogar ne zbudi dim iz peči, tega opomni postrežček: „Gospodine, ura je že polosmih; ustanite!“ Čez četrto ure pa javi: „Zajtrk je gotov.“ Ta poziv pa vzdigne še tako zaspanega iz postelje.

Na palubi se vedno menjava straža. V sobi pa delajo mornarji razna dela: pišejo, rišejo, računajo, berejo i. t. d.

Za zajtrk imajo dvopek* in sirovo maslo; pri kosilu juho, meso, sočivje in črno kavo; za večerjo pa čaj, kruh, sirovo maslo in kos pečenke. Kuhar ima veliko posla, ker je vsa hrana zaradi mraza trda kot led.

Vsako nedeljo opoldne se vsi zberó na krovu, kjer jim čita razkrite glave eden izmed častnikov evangelij iz Ščaveta. Ta dan dobi vsak mornar čašo vina za poboljšek. Po obedu se vležejo na svoja ležišča, kjer premišljajo, koliko minut ima ura in koliko leto.

Zdravje ni ravno najboljše. Vsak dan sta dva bolnika. Križ boleha na pljučih vsled prehlajenja. Bolnikom ni lahko pomoči, dasiravno ima zdravnik poln sod „rubus chamemoris“ in sto steklenic limonade. Vina, ki je najboljše zdravilo za „škrbut“, pa manjka.

Vsak dan med 5. in 6. uro zvečer gre vse iz ladje, da se izprehodi.

---

* Zwieback.

Naši Hrvatje, veseljaki po naravi, se zabavajo na vse mogoče načine; raz krov odmeva tja do skrajnih ledenikov blagoglasno slovansko petje. Dasiravno smo južni Slovani vajeni blagega podnebja, vendar i tu na severu naši lažje prenašajo mraz nego drugi.

Razni jeziki se govore na ladji. Lusina kramlja s častniki italijanski, s Carlsonom angleški, z dr. Kepešem francoski, z mornarji pa hrvaški. Carlson pa — govoreč s Hrvati — meša norveški, angleški, nemški, italijanski in hrvaški jezik.

Tu navedemo Payerjev popis naših mornarjev:

„Pleme, ki nadkriljuje vsak drug narod, so Slovani. Tu jih opišem v kratkih potezah.

Lukinović je pravi Arpagon, ki nabira in hrani vsako stvar. Svoje blago išče v škornjih, praznih steklenicah i. t. d. Na vsak način si izkuša napolniti svojo vrečo, da ne pride prazen v Evropo. — Za njim prideta dva pevca: Marola in Falešić, bivši delavec v Sueškem prekopu. — Palmić, človek odkritega pogleda, in Večerina sta urna kakor veverica; Sušić in Katarinić sta prava gorostasa; velik je tudi Skarpa, ki posebno rad počiva, da se okrepi za novo delo. — Latković in Letiš sta najmodrejša med vsemi mornarji. — Vzor vsem drugim pa je Štiglić; pokoren in ubogljiv je kakor malokdo na svetu. Tudi Zani-nović je zelo delaven in poslušen.“

Pet mornarjev je oženjenih. Stari so povprečno od 23—30 let. Soba, kjer spijo mornarji, je obložena z raznim orodjem in posodami. Postelje, na katerih leže in spe mornarji, so podobne volčjemu gnezdu. Vse dela, vse se giblje.

Častniki poučujejo moštvo vsak dan po dve uri v čitanju, pisanju in računstvu, enkrat na teden pa jim razlagajo naravne pojave severnega tečaja.

Tlak v severni noči.

Meseca januarja 1873 je „Tegetthoff“ zopet v nevarnosti pred ledenim navalom in tlakom.

Potniki so v vednem strahu. Dne 4. januarja traja tlak ves božji dan. 22. januarja pa nastane tak prevrat in tlak, kakršnega potniki še niso doživeli. Rano zjutraj jih prebudi nenavadno škripanje in potres. Vse skoči bliskoma na noge. Grozen šum in žvižg gluši ušesa. Namah se pojavi in nagrmedi tik pred krmilom velikansk ledenik. Z velikim naporom privlečejo ladjice do „Tegetthoffa“, vendar pa izgube nekaj predmetov, ki jim jih odnese led. Tudi otlino, odkoder so zajemali vodo, jim zasuje ta naval.

Dne 26. januarja se tlak zopet ponovi. Marsikdo si želi, naj bi bilo že vendar konec „Tegetthoffa“, da se rešijo tega kraja, kamor so zaradi

ladje takorekoč prikovani. Neke noči jih prebudi klic: „Dva medveda!“ Naglo pograbijo puške in ju ustrelje, meso pa drugi dan skuhajo in pojedjo. Ledene gore, da, celi ledeni otoki plavajo semintja in razbijajo in potaplajo manjše ledenike, ob katere zadevajo neprenehoma. Vse ječi, stoka, se lomi in poka! Pravi sodnji dan!

„Tegetthoff“ še vedno visi nad prepadom. Hrabra četica ljudi se upira z vso vztrajnostjo vsem nevarnostim in težavam navzlic groznemu mrazu 30⁰ pod ničlo.

„Dež za solncem mora biti, za veseljem žalost priti!“ pravi naš pregovor. To sē vresničuje osobito našim mornarjem, po groznem trenju in navalu ledu, pri katerem morajo skakati s plošče na ploščo, z ledenika na ledenik, vedno z lučjo, orožjem in živežem v roki paziti, da ostanejo skupaj in da koga ne stisnejo pritiskajoče ledene grmade. Pred njimi, pod njimi in za njimi je vedno odprt grob, ki se nikdar ne nasiti kljub ogromnemu potapljanju ledenih gora. Vsi čakajo trenutka, ko strmoglavi tudi mili „Tegetthoff“ v nenasitljivo morsko žrelo. Že se nagiba — pada, in zopet — dviga. Vse je pripravljeno na zadnji trenutek, vse se bori s smrtjo, morjem in ledom; vendar pa drug drugemu ne razodeva svoje bojazni niti z besedo, niti z obrazom. Vsakdo upa na rešitev. Vse se čudi trpežnosti in kljubovanju „Tegetthoffa“.

Naenkrat vse obstane. Grozeči ledeniki so mirni kot naše zelene planine, led se ne lomi več in ne poka, konec je nemile borbe. Srebrni mesec — edina priča trpljenja mornarjev — po-sije izza oblakov in napaja s svojo svetlobo vse ozračje, obupanim potnikom pa prinese nove nade!

Konec severne noči.

Koncem meseca januarja se začne obzorje zopet svetlikati. Solnčni žar se pokaže na nebu in naznanja, da kmalu zopet zasije zlato solnce.

„Tegetthoff“ se je med tem časom premaknil za 400 nemških milj v severovzhodni smeri.

Mraz je bil dne 8., 13., in 14. januarja tak, da je celo žganje zmrznilo na prostem.

Dne 19. januarja se pokaže prvič solnčna svetloba v toliki meri, da je bilo možno razločevati noč od dneva. Proti koncu istega meseca pa traja svetloba celo uro. Popotniki se zelo razvesele tega pojava. Severna noč gineva in se krajša; ledeniki pa se premikajo bolj nego kdaj poprej. „Tegetthoff“ visi še vedno na ledeni gori, dva in pol metra nad vodo.

Prvi dan meseca februarja se dvigne toplo-mer nenadoma do — 1⁰ R. To pa ne traja dolgo, kajti mraz se zopet povrne in vse zmrzuje kakor

v januarju. Solnčna svetloba narašča dan za dnem in 3. februarja je bilo možno ob 10. uri dopoldne čitati brez luči. Svetlikati se začne ob sedmih zjutraj, krvavi žar pa izgine okoli poldneva. Potnikom se dozdeva, da vstajajo iz groba. Dasi-ravno je bil strašen mraz, vendar gredo za časa svetlobe po več ur na prosto.

Dne 29. februarja ob 10. uri zvečer se priklati medved do ladje in napade „Sumba“. Pes se umakne in zalaja. Križ ustrelji na medveda, ali ga samo rani, na kar medved pobegne, za njim pa pes „Matočkin“. Nekaj mornarjev zleti za medvedom, ker pa jim ugasne luč, pridejo v veliko nevarnost pred medvedom in ledenimi razpokami. Malo je manjkalo, da se ni potopil Palmič. Med tem časom pa raztrga ranjeni medved „Matočkina“. S pomočjo „Sumba“ pa ustrelje lovci drugi dan tega medveda.

Ledena grmada jih v kratkem prepelje do kraja, kjer še ni bil noben človek pred njimi. Kretnja postane lažja in mornarji zopet upajo, da se jim posreči dvigniti ladjo, s katere pomočjo jim bo mogoče postati gospodarjem potovanja. Med tem časom pa položijo na več krajih steklenice na ledenike, ki jih tira struja proti jugu; steklenice napolnijo s kratkim popisom svojega potovanja, misleč, da dospo do kake obljudene obale.

Solnce in pomlad leta 1873.

Dne 16. februarja pozdravijo potniki z veliko radostjo prve solnčne žarke. Po tako dolgi noči jim zopet zasvetijo žarki zlate nebeške oble.

Vse se vzpenja na jarbole, da vidi to veselo prikazen. Svetloba se širi po neizmernem prostoru, dokler se naposled ne prikaže tudi samo, pravo solnce. Kakor z enega grla ga vsi pozdravijo, rekoč: „Hvala Bogu!“ Mornarjem se zdi, da jim je prineslo solnce pozdravov iz Evrope. Solnce se pokaže prvi dan do polovice. Ogromni kosi se blišče v sto barvah. Ni ga lepšega prizora na svetu nego vzhajajoče severno solnce.

Čez malo časa zopet izgine solnce in svetloba; vso naravo zagrne vijoličasta barva in zvezde migljajo na nebeškem oboku.

Pri solnčni svetlobi opazijo mornarji, da imajo izpremenjene obraze: črna severna noč jim je porjavela lice kakor Eskimovcem. V kratkem pa jim zopet povrne solnce naravno barvo.

Medvedje se oglašajo skoro vsak dan. Dne 17. februarja ubijejo 1 m 60 cm dolgega medveda. Dne 19. in 20. februarja pa prepode psi in lovci več medvedov.

Dne 24. februarja se pokaže solnce brez rdečkastega kolobarja, v pravi obliki.

Koncem februarja se spomnijo, da slave v Evropi „Pust“. Vkljub žalostnemu položaju pozabi vse na svoje muke in težave, samo da dostojno proslavi „Kurenta“.

Meseca marca je še vedno mraza do — 25⁰ R., dasiravno ni več vetra.

Rdečkasti odsevi solnčne svetlobe se vidijo vso noč na obzorju. Vsledtega so noči v marcu enake dnevom v decembru.

Jarbole, verige in vrvi na ladji izgube po malem ledeni nakit. — Dne 29. marca ob 10. uri dopoldne, je bilo za 15⁰ razlike med dnevom in nočjo. Takrat se pokažejo zopet ptiči, ki so pobegnili vsled severne noči.

Meseca aprila se vse znatno izpremeni. Cele jate ptičev se pokažejo in krožijo po zraku. 11. aprila vzhaja solnce ob dveh zjutraj, 16. istega meseca pa že več ne zatone. Dne 20. aprila kaže toplomer — 5⁰ R. — Mraz traja še vedno, dasiravno je bilo v Evropi isti čas že vse zeleno.

Vsi se vesele, ker ni treba več prižigati in nalivati svetilnic, ki so gorele celih pet mesecev, da je ves strop počrnel. Iz notranjih ladjinih delov preneso vse na prosto, da osnažijo in odluščijo trdo ledeno skorjo. Hrano preneso zopet na „Tegetthoff“, ker se jim ni bilo treba več bati ledenega tlaka. Kmalu očistijo vso ladjo in razbijejo led, ki je bil na krovu en meter debel. — Koncem aprila mraz znatno pojenja in vse že željno pri-

čakuje trenutka, ko bo mogoče zopet odpluti s „Tegetthoffom“, hoteč priti vsaj do sibirske obale. če že ne do Gillisa. O odkritju nove zemlje ni niti govora več. Dne 2. maja jih iznenadi — mesto cvetja in rožic — 18° mraza; veter in nevihta pa traja do srede maja.

Poleg galebov in potapljavcev z zelenim vratom opazijo tudi alke (*Alca arctica*) in galebe, „*Larus glaucus*“ imenovane.

Dne 26. maja mrkne solnce popolnoma. Mrk traja 1 uro 56 minut.

Poletje leta 1873.

Podnevu je na severu enakomerno, dolgotrajno življenje.

Dne 1. maja je kazal toplomer — 8° ; 29. maja pa se nenadoma dvigne do $+8^{\circ}$, kar je za človeka, ki je prezimil na 79° severne širjave, že neznosna vročina.

Čudna je svetloba na severu, če ni oblačno. Kakor živi ogenj svetijo solnčni žarki na kristalno ledeno gorovje. Včasih naraste svetloba tako, da bi si človek brez črnih očal pokvaril vid. Morje je videti popolnoma črno, razen v ozkih prelazih, kamor ne padajo solnčni žarki. Vse višnjevo nebo je v primeri z ledenim bli-

ščem videti črno. Z vseh strani se čuje kapljanje vode topečega se ledu. Vlaga je pa taka, da imajo mornarji vse poletje mokre noge, dasiravno so obuti v nepremočljive čišme.

Koncem junija uvidijo, da „Tegetthoff“ še ne bo kmalu prost ledu. Zato se spravijo vsi — razen bolnikov in kuharja — nad led. Tolčejo, udrihajo in razbijajo okoli „Tegetthoffa“, da je joj. S pilami dolbejo in vrtajo v led nad dva metra dolge luknje, v katere denejo smodnika in ga zažgo. A glej! niti smodnik ni več kos staremu ledu. Dasiravno je ves led okoli „Tegetthoffa“ prevrtan, vendar jim to malo hasne, ker je ladja še vedno sedem metrov nad vodo. Na posled se prepričajo, da je ves trud zaman, zato popuste brezuspešni napor.

Mesec julij napoči. Vreme je vobče slabo: megla, dež, sneg in srednja toplota $+1^{\circ}$ R.

V avgustu je toplote $+4^{\circ}$. — Na obzorju se pokaže potnikom črna ledena gora.

Vse preiskavanje naše ekspedicije se je omejilo na 2–4 km od ladje, 14. avgusta pa se oddaljijo na šest kilometrov daljave proti omenjeni gori in opazijo, da je neizmerno široka in da obstoji iz apnenčastih in glinastih škrlij. Ta gora je najbrž ostanek kake artiške zemlje. To je bil prvi pojav rudninstva, ki ga že niso videli toliko časa. — Naši Hrvatje so nabrali več kosčkov žveplenca, misleč, da je zlato, in ga vzeli s seboj.

Dne 18. avgusta prekoračijo prvič svojo ledeno celino. Skakali so s plošče na ploščo, ki so plavale proti omenjeni gori in jo obšli s severa. Z vrha 20 m visoke gore opazijo, da ni nikjer izhoda, kjer bi mogli z ladjo potovati. Morje je bilo na tem kraju globoko 200 do 450 metrov.

Dne 19. avgusta so naši potniki dospeli do $79^{\circ} 21'$ severne širine in $60^{\circ} 31'$ vzhodne dolžine.

II. Del.

Fran-Josipova Zemlja.

Koncem avgusta začno loviti tulnje. Pobijajo jih z betom ali pa jih streljajo. Lovci jih čakajo pri luknjah, kamor hodijo tuljni po sapo. Ko se pokaže tuljnjeva glava iz vode, pade po njem udarec in psi ga potegnejo na led. Več ranjenih tuljnjev pa uide in se potopi, predno jih je mogoče prijeti. Ti tuljni spadajo k vrsti *Phoca groenlandica*. Do konca septembra jih pobijejo okoli šestdeset. Razen tulnjev ubijejo skoro vsak dan kakega medveda ali ptiča, tako da jim preostaja svežega mesa. S to hrano ozdravijo vsi razen Križa, ki je bolehal na prsih, in Večerina, ki si je bil pri padcu poškodoval nogo.

Debela snežena odeja je izginila in led se je tako otajal, da je videti le malo velikih ledenikov.

Dne 25. avgusta zatone solnce prvič opolnoči. Čas od prvega solnčnega zatona pa do takrat, ko popolnoma izgine, se smatra na severnem tečaju za jesen. — Ta solnčna izprememba opomni potnike na bližajočo se zimo.

Dne 29. avgusta pobeli sneg jarbole in kopce na tužnem „Tegetthoffu“. S tem je konec poletja in vendar se ni izpolnila našim mornarjem želja, da bi dvignili „Tegetthoffa“ iz ledu. Zima je pred vrati, ž njo pa novo trpljenje in nevarnosti. Najtežje pa je mornarjem pri srcu, če pomislijo, da se bodo morali vrniti proti domu, ne da bi bili našli ali odkrili nove zemlje.

A baš ta nada, ki se je zdela vsem brezupna, se nepričakovano uresniči!

Dne 30. avgusta doseže „Tegetthoff“ $79^{\circ} 43'$ severne širine in $59^{\circ} 33'$ vzhodne dolžine. Lep popoldan je. Mornarji slone na „Tegetthoffovi“ ograji in motrijo temne oblačke na mcdrem obnebjju. Nenadoma pa zagledajo v severo vzhodni smeri celo vrsto hribov in visokih rtov. Veselje jim poslabša vid; ko se pa prepričajo, da jih oči niso motile, vzkliknejo iz enega grla: „Zemlja, zemlja!“

Vsi, zdravi in bolniki, hite na palubo in se vzpenjajo na jarbole, hoteč videti na lastne oči izpolnjene zlate sanje. Občnega veselja ni mogoče popisati. Pozabljene so vse težave, pozabljeno vse gorje; sedaj je njih trud obilo poplačan! Kadar se vrnejo v domovino, vrnejo se ponosno kot zmagovalci, kajti našli in odkrili so učenemu svetu novo, dosedaj še neodkrito celino! Sredi veselja in petja hrvaških mornarjev odpro steklenico šampanjca, ki so ga hranili za

ново leto ; jarbole svojega „Tegetthoffa“ pa okrase z zastavami.

Toda kako priti na to zemljo? Če ostavijo samo za hip svojo povodnico, jim ta odpluje in odnese vso zalogo s „Tegetthoffom“ vred. Sprva hiti vse na led, hoteč poleteti na novo zemljo. Do najbližje obale je bilo še okoli petnajst morskih milj. Ker ne morejo drugače, vzpno se na bližnji ledenik, da vidijo vsaj podobo tajinstvene zemlje, o kateri ljudje tisoč in tisoč let niti sanjali niso, sedaj pa se ta zemlja pokaže peščici polutopljenec, ki imajo malo upanja, da pridejo še kdaj v domači kraj, kjer jih morda že objokujejo kot mrtve!

V znak spoštovanja do svojega vladarja prekrstijo te obale v „Fran-Josipovo Zemljo“.

Noč in dan se razgovarjajo o tej novi zemlji, dasi še ne vedo, jeli gora, otok ali ledenik.

Prvo brdo imenujejo „Tegetthoff“.

Začetkom septembra jih potisnejo severni vetrovi malo proti jugu, kar jim prepreči nadaljnje spoznavanje najdene obale. Koncem istega meseca pa jih potira protivni veter zopet v severno-vzhodno lego do $79^{\circ} 59'$, t. j. do najvišje točke, do katere dospe „Tegetthoff“ na svoji ogromni ledeni skorji. Tu odkrijejo skupino majhnih otočkov, ki jih krstijo v „Hochstetterjevo otočje“.

Medtem gre nekaj potnikov na bližnje ledišče, odkoder poiskujejo priti na suho. Polovico

poti so že prešli, kar jim gosta megla nenadoma vse zakrije. Bili so sedaj v veliki nevarnosti, da zgreše pot k „Tegetthoffu“. Vsi bi bili jadno poginili, da jih ni pripeljal pes „Jubinal“ z neprestanim lajanjem in kanzanjem sledu na pravo pot.

Jesen in preiskavanje kopne zemlje.

Jesen l. 1873. je bila izjemno blaga. Navzlic temu zapade kmalu sneg in vsa narava dobi zimsko ledeno in sneženo odejo. „Tegetthoff“ je še vedno na starem mestu. Da se lažje vzpenjajo do njega, vsekajo na obeh straneh, ki vodijo do ladje, stopnice v led.

Dne 7. septembra uvidijo, da je ves up na „Tegetthoffovo“ rešitev zaman in da ga bodo morali prepustiti ledovju in valovom ter se na saneh in ladjicah odpraviti proti jugu, če hočejo še kdaj priti v Evropo.

Število bolnikov se zopet zelo pomnoži. Križ, Večerina, Falešič in Palmić leže.

Solnčna svetloba blede; 9. septembra zatone solnce ob 8. uri zvečer. Ptici se poslavljajo od potnikov: prvi so potapljavci, poslednji galebi. Namesto ptičev pa se pokaže koncem septembra nad vse krasna severna svetloba. To pot ne razsvetljuje svetloba samo ledenikov, ampak tudi zlate vrhove Fran-Josipove Zemlje.

Ledena grmada okoli „Tegetthoffa“ se začne manjšati in drobiti od dne do dne. Pred nad 2000 metrov široka ledena plast se zmanjša do 20. oktobra na 600 metrov.

Dne 31. oktobra se pomaknejo za pet kilometrov naprej in pridejo med ledenike, kakršni so bili na $79^{\circ} 51'$ severne širine in $85^{\circ} 56'$ vzhodne dolžine. Toplomer kaže — 22° .

Kopna zemlja je tako blizu, da se ne morejo več vzdržati pri „Tegetthoffu“. S trdom skačejo od ledu do ledu, od plošče do plošče in slednjič res stopijo na trda tla. Nekateri pokleknejo in poljubijo zemljo. Dasiravno so tla pokrita s snegom in peskom vsake vrste, vendar je našim potnikom ta kraj ljubši nego nam najkрасnejši vrt južnih krajev. Še celo psi so omamljeni samega veselja, da poskakujejo.

Prvi otok imenujejo: otok „Wilczek“. Škoda, da že poprej niso našli te zemlje, ko je bil še vedni dan, sedaj pa se vrača severna noč in jim ovira natančno preiskovanje.

Drugi dan se zopet vrnejo na otok Wilczek, kjer postavijo kamenito piramido in zasade vanjo avstrijsko zastavo.

Dne 6. novembra (25° R.) gredo potniki do severnega rta tega otoka in tako prekoračijo prvič 80° . Odtod ugledajo v mesečini Fran-Josipovo Zemljo, h kateri spada tudi otok Wilczek.

Vsi ti izleti in pohodi so bili kratki, ker so se mornarji bali, da ne najdejo več „Tegetthoffa“, če predolgo izostanejo.

Druga severna noč.

Potniki se nadejajo, da bo letošnja zima ugodnejša nego lanska. Lansko zimo so bili še brez zemlje, letos pa so našli nepričakovani smoter, ki jim obeta, da se vrnejo v Evropo z veliko slavo. Mrzli puščavi se kmalu privadijo, osobito naši hrvaški veseljaki.

Na „Tegetthoffu“ se pojavijo miši v toliki meri, da so jih mornarji lovili pri belem dnevu, in jih potem nosili na led, kjer so poginjale.

Decembra meseca se dvigne na otoku Wilczek toplomer na $+3^0$. — Velik del tega otoka je nepristopen. Ponoči, če je še tako jasno, je ves zrak napolnjen z drobnim sneženim prahom, ki ga koža na obrazu komaj čuti. — Dasiravno „Tegetthoff“ ni bil na točki, kjer sneži v veliki meri, vendar se nabere do marca okoli njega štiri metre debel sneg.

Mraz narašča. Dne 23. novembra zmrzne žganje in maraskin pri 28^0 mraza. Drugi dan pade toplomer na -38^0 R.

Dne 31. decembra je polovica severne noči, ki je trajala to pot 125 dni. V neposrednji bližini

ne spoznaš obraza. Vse vara človeka v tej grozni temi. Ta dan je bilo solnce $14^{\circ}5'$ izpod obzorja, raditega bi ga ne opazil niti s 650 metrov visoke gore.

Polovico palube zakrijejo tudi letos z zastori. O grdem vremenu se tu zbirajo psi, ki jim mora goreti luč. V svojo bližino puste samo mornarje. „Sumbu“ straži za sodom in skoči na vsakogar, ki se mu približa, „Jubinal“ pa gloda kosti.

Stražnik, zavit v kožuhovino, da od obraza ne vidiš drugega kot oči, hodi neprenehoma po mostiču, da se ugreje in kadí iz pipe hercegovinski tobak.

V začetku decembra postavijo psom prostorno kočó iz ledu. V to kočó spravijo pse, ki spe v zabojih, zamašenih s slamo. Na vsakem zaboju je zapisano ime dotičnega psa, ki leži notri.

Ker so igrali psi na tem potovanju in pri odkritju nove zemlje tako važno vlogo, je treba, da tudi njim v priznanje napišemo par vrstic.

„Jubinal“ je velik, rdečkaste barve, noge pa ima kocaste kakor medved. On zmaga v vsakem boju; po ledu vleče sam sani in je sploh glavar in vodja pasje čete. „Jubinal“ je zakrivil, da so se miši na ladji tako zaplodile, ker je kmalu po odhodu iz Tromsö dve mački, ki so jih vzeli potniki s seboj, raztrgal na kosce; vendar mu

tega nihče ne zameri, ker to hudobijo poravnava s svojim pogumom. Mornarji sešijejo iz jadrovine toplo obleko za „Jubinala“, da preveč ne prezeba.

Za „Jubinalom“ pride vsled moči in srčnosti na vrsto „Bop“, ki v opreznosti in razboritosti še prekaša prvega. „Bop“ in „Matočkin“, ki sta bila iste pasme, sta poginila že prvo zimo, prvi vsled mraza, drugega pa je raztrgal medved. — Iste vrste ko omenjena dva psa sta tudi psi „Novaja“ in „Zemlja“. Prva je poginila kmalu po prihodu v ledeno morje, druga pa je zelo lena in nesposobna za sani.

„Zemlja“ je skotila „Torosy-ja“, ki je dika in ponos vseh psov. Narava mu je podelila vse lastnosti, ki jih ima beli medved. On ne pozna drugega kot severni ocean in vleče sani za dva druga. „Torosy“ je zelo živahen, skače na ledu in krovu, spremlja vsakega, ki mu privošči prijazne besede; poskakuje celo tedaj, če mu krade „Sumbu“ hrano ali če mu groze medvedje.

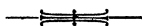
„Gillis“ je velik sovražnik „Jubinala“. On je prilizovalec in licemerec, osobito pri potezanju sanij.

Laponski pes „Pekel“ je najmanjši izmed osmerice psov. Ker ne vlačí sanij, se redi bolj nego njegovim tovarišim.

„Sumbu“ je najzvitejši med vsemi psi. S početka se je grozno jezil nad svojimi tovarišim, ker

vlečejo in potezajo sani. Nekoč privežejo tudi njega k drugim psom, da bi vlekel sani. A zvita buča stisne rep med noge in skoči na sani, da ga drugi vlečejo. Neprestano se vrtil in kreta. Tesarju krade orodje, kurjaču vrečo, steklenice i. t. d. Nemilo se zaganja v medveda, katerega vedno prvi zasledi. Vsaka zver beži pred tem psom.

Potniki dožive drugi Božič, ki ga obhajajo še bolj svečano nego prvega. Tedaj postavijo umetno božično drevesce in ga okrase z lepimi darovi in zastavicami, da se spominjajo svoje očetnjave in rodbine.

Solnce se zopet prikaže.

Po 125 dni dolgi noči zasije zopet zlato, željno pričakovano solnce. Sedaj je prišel čas, ko bodo mogli uspešno preiskavati in proučiti odkrito zemljo. Obenem se odločijo, da zapuste za vedno primrzneni „Tegetthoff“ in se spuste proti Evropi v saneh in ladjicah. V resnici jim tudi ne preostane drugega; hrane imajo samo še za eno leto, „Tegetthoffa“ pa ne reši več živa duša. V tem naklepu jih potrdi osobito slabo zdravstveno stanje, ki bi se tretjo zimo še poslabšalo.

V seji dne 14. februarja 1874 sklenejo sledeče:

„Koncem maja zapustimo „Tegetthoff“ za vedno. Predno se odpravimo v Evropo, moramo še temeljito preiskati in popisati najdeno Fran-Josipovo Zemljo. V to svrho naredimo tri izlete: Naša četa se naj razdeli v tri dele: prvi del naj krene proti severu ob obali, drugi proti severu po sredini otoka, a tretji naj gre proti zahodu. Vsak oddelek naj se vrne v sedmih tednih zopet do tega kraja. Ako bi do takrat na tem mestu ne bilo ostalih dveh delov mornarjev, naj se vsak oddelek, četudi sam zase, vrne v Evropo na ladjicah. Za ta slučaj se naj pripravi potrebne hrane.“

Vse se pripravlja na razstaneek. Ker je na „Tegetthoffu“ v obilici hrane in pijače, zato sedaj ne štedijo ž njo več tako kot poprej. Vse se gosti in masti s pečenko in vinom. Edini Križ ne ozdravi več. Zdravje se mu slabša od dne do dne in sam zdravnik, dr. Kepeš, izjavi, da ni zanj nobene pomoči več.

Za iskanje severnega tečaja so najpripravnejše sani. Pozimi je iskanje nemogoče, ravno tako spomladi, ko je mraz največji. Najugodnejši čas za to je takrat, kadar kaže toplomer 15 do 20⁰ pod ničlo. Poleti je iskanje zaradi tajajočega se ledu zelo nevarno.

Na sani nalože potniki hrane, pijače, odeje, zdravila in drugih potrebščin tako, da so vsake sani obložene s težo 5—6 stotov. Ker tu človeka

ne živi drugo kot lov, ki je pa kolikor toliko odvisen od lovske sreče, treba je osobito čuvati in paziti na hrano; če si to izgubil, izgubil si tudi življenje. — Iskalci teh krajev morajo prenočevati v kočah, zgrajenih iz ledu. — Vsakdo mora biti oblečen v troje hlače, vrhnje iz ovčje kože, v dve suknji in še kožuh iz bivolove kože. Glavo pokriva kučma, kosmati del je obrnjen na lica in vrat; na rokah imajo po dvoje volnenih rokavic, okoli vratu in pasu si denejo toplih ovitkov, povrh čevljev pa si nataknejo še čevlje iz bivolove kože, ki segajo čez kolena.

Prvi izlet.

Dne 10. marca 1874 se poda Payer na prvi izlet. Ž njim gredo: Haller, Klotz, Lukinović, Katarinić, Pospišil in Letiš. S seboj vzamejo tudi sani s hrano za osem dni, ki jih vlečejo psi: „Gillis“, „Torosy“ in „Sumbu“. Z veseljem odpotuje ta oddelek proti severu.

V dveh urah pridejo že okoli rta na jugozapadnem delu otoka Wilczek. Opoldne si odpočijejo na ledeni grmadi. Toplomer kaže — 21° R. Zvečer si postavijo šatorišče pod nekim visokim rtom.

Dne 11. marca zjutraj krenejo dalje in opazijo z nekega hriba v veliki daljavi vodo. Po-

potniki dosti trpé, ker se je treba vedno vzpenjati na hribe in zopet v nižavo, pri čemer morajo prenašati težke tovore s sanij. Psi se takoj ustavijo, čim opazijo kako ptico ali sploh kaj živega, kar zelo zadržuje potovanje.

Prišedši v odprto dolino, opazijo hribe otoka „Halla“, kjer je Tegetthoffov rt, na zapadni strani pa ledeni otok „Mac-Clintock“. Njihov smoter je Tegetthoffov rt. Spočetka jim gre vse gladko izpod rok; nenadoma pa navali gosta megla in sneg tako, da opazijo medveda, ki navali nanje, šele par korakov pred seboj. Vsi ustrelé, a ne zadene ga nobeden, nakar zver pobegne. Isti dan popoldne se megla razprši; ob tej priliki ustrelé dva metra dolgega medveda.

12. marca nastane grozna snežena nevihta, da vsem zamrznejo nosovi.

Istega dne dospo pod Tegetthoffov rt, kjer nevihta poneha. Tega rta vrh se razteza proti zapadu. Okoli poldne stopijo na $80^{\circ} 6'$ severne širine. Pod vrhom si odpočijejo in napravijo taborišče. Ob eni uri popoldne začno plezati na vrh. V dveh urah splezajo na najvišji, 800 metrov visoki vrh tega rta. Toplomer kaže -28° , to je 3° manj nego spodaj v taborišču. Čez poldrugo uro se vrnejo v svoje ležišče.

Ponoči pade toplomer na -33° . Potniki se pokrepčajo z rumom in pospe.

Dne 13. marca se odpravijo proti rtu „Berg-haus“, kjer jih zaloti 35⁰ hud mraz. Snežene poljane in kristalne ledene gore se svetijo v bledem srebrnem žaru. Na desni strani otoka Halla pridejo v veliko progo s krasno obalo, ki jo nazivajo „Nordenskjörd“. Opoldne pridejo do ledenika „Sonkler“. Tu si napravijo zopet ležišče. Nekaj potnikov gre na 800 metrov visoki hrib „Littrov“, s kojega proučujejo otoke na vzhodu in se prepričajo, da je Fran-Josipova Zemlja neizmerno prostrana. Vrnivši se v tabor, prebijejo noč v strašnem mrazu — 37⁰. Nosove si namažejo z zmesjo iz jodija in kolodija, da jim ne zamrznejo.

Dne 14. marca gredo na vrh Sonklerja. Tu jih preseneti tak mraz, kakršnega doslej še niso poznali. Toplomer kaže polnih 40⁰ mraza. Solnce je rdeče kakor kri in je brez toplote. Da izmerijo vrhove gora in si napravijo načrte, morajo si vedno mêtiti in greti otrpnjene roke. Celo rum je izgubil vso moč pri tem mrazu, a kruh je tako trd, da lomi zobe in krvavo rani usta. Smotka takoj ugasne vsled ledu, ki se nabira po bradi in brkih. Le s silo je mogoče govoriti, tako so otrpnjeni vsi udi in živci. V takem mrazu niti ribe v vodi več ne plavajo. Zrak je tako suh, da se tobak drobi v prah, dasiravno prši sneg. Glas se razlega z neznano hitrostjo: na sto korakov se čuje polglasno govorjenje. Les je trd kakor

kost, če ga sekaš; meso je treba sekati s sekiro in maslo se strdi kakor kamen. Od vseh človeških čutov oslabita najbolj vonj in sluh. Najhujše tare človeka v tem mrazu žeja. Če si jo gasiš s snegom, te zbole zobje, grlo in jezik. Sneg pri 30—40⁰ mraza žejo še poveča; celo Eskimovci ga ne uživajo.

Dne 15. marca krenejo izletniki napol zmrznjeni in utrujeni proti „Tegetthoffu“, od katerega so bili oddaljeni 30 kilometrov. Ob sedmi uri zvečer dospo do zapadnega rta otoka Wilczek. Z daljnogledom opazijo svojo ladjo. V šestih urah so že zopet na „Tegetthoffu“, kjer se ni nič izpremenilo za časa njihove odsotnosti.

Dne 16. marca izdihne Križ svojo plemenito dušo. Siromak je umrl brez poljubov svoje mile rodbine. Zato ga pa tembolj objokujejo preostali mornarji. 19. marca pokopljejo ostanke dragega tovariša na bližnjem rtu otoka Wilczek. Okoli groba vlada večna pustinja; nikjer na svetu ni ugodnejšega kraja za grob kot ravno na tem zapuščenem otoku. Rakev spuste v jamo, ki jo zasujejo s snegom in kamenjem. Na grob zasade lesen križ, potem pa vsi pokleknejo in molijo s solzami za dušo umrlega. Poveljnik Weyprecht je govoril lep nagrobni govor, ki je pretresel vsakega do dna duše:

„Spavaj, rajni, mirno spanje, snežena prst naj krije blago tvoje truplo na tem svetem kraju,

kjer pred teboj še niso počivale človeške kosti. Vsemogočni naj ti poplača stoterno prestano trpljenje in ti podeli večni mir. Pokoj tvoji duši! Z Bogom, dragi Križ! Do svidenja nad zvezdami!“

Drugi izlet.

Uspeh prvega izleta je bil tolik, da sklenejo iti v drugič na tak polet. Payer obljubi svojim mornarjem 1000 goldinarjev nagrade, če dospo do 80°, a 2000 goldinarjev, če pridejo do 82°. To pove samo onim, ki jih sam izbere, in jim zabiči, da ne smejo o tem niti besedice črhiniti onim mornarjem, ki ostanejo na krovu „Tegetthoffa“. Razentega jim predoči tudi to, v kako nevarnost se podajajo, ker je lahko mogoče, da ob povratku ne najdejo več „Tegetthoffa“.

Med prvim izletom so ubili na „Tegetthoffu“ medveda. Dne 19. marca pa se priklati prav do palube medvedka z dvema mladičema. Šest strellov počí in stara pogine na mestu. Mladiča hitro polove in ju spravijo na ladjo v velik sod. Psi lajajo neprenehoma okoli tega soda in šele z bičem naredo mornarji mir. Medvediča jesta vse: loj, kruh, kislo zelje itd., in mornarji se že vesele, da ju bodo priučili vleči sani na povratku v Evropo. Nekega lepega jutra pa pobegneta oba

medvediča, a mornarji ju zopet vjamejo in si pripravijo tečno pečenko.

Dne 25. marca je vse pripravljeno za odhod: Payer, Orel, Klotz, Haller, Zaninović, Sušič, Lučinović in trije psi: „Jubinal“, „Torosy“ in „Sumbu“. — Zaninović ima nadzorovati prtljago in deliti žganje in rum; Haller nadzira hrano, Klotz pa pse in orožje.

Dne 26. marca odrinejo proti severu. Mraza je 17° R. Ko pridejo do jugovzhodnega rta na otoku Wilczek, pade toplomer na -24° . — 28. marca se dvigne toplomer do -20° . Z otoka Wilczek preidejo na otok „Salma“. Prišedši do pogorja „Wühlerstorff“, krenejo naravnost proti severu. Toplota na tem kraju vidoma narašča in se dvigne do -7° .

Na cvetno nedeljo, dne 29. marca 1874, pónéha veter, toplota pa naraste do $+3^{\circ}$. Isti dan najdejo nov otok na desni strani Salma in ga imenujejo „Holdevvey“. Istočasno pridejo do medvedje otlina, iz katere skočita proti izletnikom dva stara medveda; enega ustrelé, drugi pa ranjen uide. — Čez nekaj ur odkrijejo zopet nov otok, ki ga imenujejo zaradi krasne lege „Schönau“. Ponoči pa nastane nenadoma velik vihar, vsled česar pade toplomer do -24° .

31. marca nalete na veliko ledeno gorovje, visoko do 650 metrov (rt „Frankfurt“). — 1. aprila gredo mimo rta „Hans“ in pridejo do znamenite

soteske „Avstrija-Sund“. Drugi dan odkrijejo celo skupino novih rtov na zapadni strani. Najlepša rta sta „Tirolo“ in „Markham-Sund“. Izletniki dospo ta dan do $80^{\circ} 42'$. Tretji in četrti dan sneži neprestano. Potniki so v veliki nevarnosti, da ne padejo v kak prepad. Ta dan izgube „Sumba“, ki jih je zabaval in jim pomagal polni dve leti. Ko si postavijo šatorišče, prileti mimo galeb; „Sumbu“ pregrize vrvico, za katero je bil privezan k sanem in skoči za njim kakor strela. Naenkrat izgine v megli in snegu in se ne prikaže več. Vse klicanje, iskanje in čakanje je zaman! Tako je končal „Sumbu“ ali zaradi mraza, ali pa je izginil v žrelu strašnih medvedov.

Dne 5. aprila prekoračijo rt Tirolo. Veliko obrežno skupino na severu Markham-Sunda imenujejo „Zichyjevo Zemljo“ in nadaljujejo potovanje do 81° . Podolgasto progo med otokom „Karna“ in rtom „Hellwald“ imenujejo na čast svojemu mornarskemu poveljniku „Sterneck-Sund“.

Večkrat ustrelje kakega medveda in mu preiščejo drob, ako ne bi našli morda v njem ostankov „Sumba“.

7. aprila proderejo do skrajnega severnega rta na otoku „Beurmann“. Toplomer pade od 13° na 20° pod ničlo. Ta dan zagledajo več otočkov in jezer, osobito pa ogromno skupino novih otokov, ki jo krstijo v „Cesarjevič-Rudolfovo

Zemljo“. — Potovanje nadaljujejo s čudno vztrajnostjo, in to vedno proti severu s pomočjo magnetne igle, samo do dobe obečano nagrado. — Okoli poldneva dospo že do $81^{\circ} 38'$ in tu postavijo zastavo.

Na skrajnem severu.

Po odmoru se napotijo izletniki na gorovje Cesarjevič-Rudolfove Zemlje, ki je do 1000 metrov visoko. Ti hribi so večinoma iz samega dolerita. Na tem kraju ni nič snega; rastlinstvo pa je navzlic temu zelo borno.

Na tem trudapolnem potovanju obnemore nekaj mornarjev, da ne morejo več naprej. Zato sklenejo, da ostanejo Haller, Sušić in Lukinović na tem mestu, ostali pa nadaljujejo svojo pot. Payer da zaostalim povelje, da se ne smejo od tega kraja oddaljiti nad 300 korakov, to pa osobito zaradi nevarnosti pred medvedi. Da jim živeža, pijače, streljiva, magnetno iglo, časomer, tlakomer, toplomer in zaboječek zdravil. Ukaže jim še tudi, da ga naj na tem mestu pričakujejo 14 dni, če bi ga pa v tem času še ne bilo nazaj, naj pa odrinejo sami proti „Tegetthoffu“.

Dne 10. aprila (— 12°) odide Payer z Orlom, Zaninovićem in Klotzem. — S seboj vzamejo „Jubinala“ in „Torosyja“, katerima so se morali

zahvaliti, da so dospeli do 82⁰ severne širine. Nekoč so bili vsi potniki v strašni nevarnosti, da ne strmoglavijo v prepad pri ledeniku „Middendorfi“. Klotzu oteče noga tako, da se mora vrniti k zaostalim tovarišem.

Med tem časom zadene Payerja in Zaninovića strašna nesreča. Vzpenjajoč se proti vrhu ledenega Middendorfa, potezajo psi, Payer in Zaninović, ki sta bila tudi privezana, sani za seboj. Naenkrat spodrsne Zaninović, omahne in potegne za seboj sani, psa in Payerja — vse drči po bliskovo v grozni prepad. Sto sreč, da se ustavi Payer na vzbočenem ledu nad 10 metrov globokim prepadom, in sicer tako, da vise Zaninović, psi in sani v zraku nad prepadom na vrvi, za katero je privezan Payer k sanem. Payer, ki je ostal v razpoki nad prepadom, je držal torej celo težo sani, psov in Zaninovića in je trpel strašne muke. Zato zakliče Zaninoviću, da bo presekal vrv; ta ga pa roti in zaklinja, naj tega nikar ne stori, ker bi drugače strmoglavil v prepad. Nesrečniki vise, dokler ne pride na pomoč Orel, ki zakliče Zaninoviću, naj se spusti v prepad in naj počaka, dokler mu ne pride z zaostalimi tovariši na pomoč. Payer si prereže nato z nožem vrv: sani, psa in Zaninović pa zdrče do tal. — Koj nato hitita Orel in Payer iskat pomoči za nesrečnega Zaninovića in da rešijo sani, hrano, pse in knjigo z opisom svojega čudnega potovanja. Prvega

srečata Klotza, ki se je zjokal kot malo dete, ko sliši grozno novico. Dospevši do Hallerja, Sušiča in Lukinovića, vzamejo s seboj vrvi in pohite k prepadu, da čim prej rešijo Zaninovića. Payer je prvi, ki dospe do prepada. Tu posluša, da vidi, je-li Zaninović še živ ali ne. Naposled začuje pasje lajanje in glas Zaninovića. Payer spusti vrv v prepad, Zaninović priveže nanjo sani in psa, nakar potegnejo Payerjevi tovariši tudi Zaninovića iz prepada, ki se jim kakor pravi junak pristrčno zahvali za rešitev. Ta težki posel so dovršili ob 10. uri zvečer. Haller, Sušič in Lukinović se vrnejo še isto noč h Klotzu, ostali pa nadaljujejo svojo pot.

Drugi dan prenoče na rtu „Habermann“, na 81° 45'. Na vsem potovanju jih strašno muči žeja. — Vedno pogosteje videvajo jate potapljavcev in galebov, srečujejo pa tudi medvede in tulnje, ki poskačejo takoj v vodo, čim se jim približajo.

Dne 12. aprila dospo do skrajne severne točke 82°. — Živež shranijo v neko otlino, ki jo zadelajo, in hajd zopet na gore, ki so 300 do 1000 m visoke.

Ob enajsti uri stopijo na rt „Germania“ (400 m), kjer odvežejo pse in ostavijo sani zaradi nepristopnih gričev. Malo dalje, na 82° 5' najdejo rt „Fligely“, kjer razvijejo avstrijsko zastavo. Rudolfova Zemlja se razprostira do nove skupine otokov, ki jih nazivajo „Sherad - Osborne“. Z

dalnogledom pa odkrijejo dva nova otoka, ki ju krstijo v „Patermanovo“ in „Oskarjevo Zemljo“. Rt, ki ga zagledajo na Oskarjevi Zemlji (83°), imenujejo „Dunajski rt“.

Predno krene ekspedicija nazaj proti jugu, spusti v morje začepljeno steklenico, v nji pa sledeče izvestje :

„Mi, člani avstro-ogrske ekspedicije, ki smo na skrajnem severnem tečaju na $82^{\circ} 5'$ severne širine, naznanjamo širnemu svetu, da smo odkrili obširno zemljo. Naša ladja ‚Tegetthoff‘, od katere smo oddaljeni 17 dni hoda, tiči v ledu na $79^{\circ} 51'$. Nad to obalo, sredi ogromnih ledenikov in gora, ki se raztezajo proti severu in severozapadu, vidimo nove otoke v daljavi 60—70 milj. Oblike teh otokov ne moremo popisati. Sedaj se vračamo proti zamrznjenemu ‚Tegetthoffu‘, katerega bomo morali pustiti v ledu in se vrniti na saneh in čolnih v Evropo. — V to nas sili naš slabi zdravstveni položaj.“

Rt Fligely, dne 12. aprila 1874.

Anton Zaninovič, mornar. **Edvard Orel**, zastavonoša. **Julij Payer**, poveljnik.

Med povratkom jih muči grozna skrb, če je „Tegetthoff“ še na starem mestu. Kaj bo, če ne najdejo več tovarišev?

Prišedši do „Schrötterja“, najdejo tam za ostale svoje soizletnike v zelo žalostnem položaju. Orel je skoro oslepil, Klotzu pa se gnoji rana na nogi. Tudi psi so popolnoma izmučeni in izstradani.

15. aprila preidejo na „Koburgove otoke“ in prenoče na 81⁰.

18. aprila (23⁰) dospo na otok „Wiener-Neustadt“, kjer gredo trije mornarji na goro Tirol, ki se dviga 1000 m nad morjem. Tu zagledajo velike jate morskih ptic, ki pa ne zbeže pred ljudmi, katerih še niso nikdar videle. Tu opazijo tudi lišajnik, nekaj mahu, zelenja in celo travnato bilko s cvetnim popkom. To je gotovo naravno čudo pri tem mrazu (20⁰). Okoli polnoči — solnce že več ne zatone — stopijo na trd led. Kmalu pa nastane ledeni tlak, ki jih prisili, da se umaknejo pred pogubnimi ledenimi ploščami. Kaj jim je sedaj storiti? — Naprej ne morejo zaradi strtega ledu in morja, hrane jim že primanjkuje — kako naj se rešijo? Bog zna, jeli „Tegetthoff“ še na svojem mestu?

Naposled se odločijo, da krenejo proti otoku Wilczeku po desni strani, kjer morda ni tlaka. Po sedem ur trajajočem potovanju se utabore pri prvih pobočnih ledenikih. Tu opazijo z velikim veseljem, da pelje led od otoka Halla do Wilczeka.

Dne 22. aprila dospo opolnoči do otoka Schönau, odkoder je še 40 km do „Tegetthoffa“. Payer s psi gre vedno naprej, za njim pa ostali mornarji, preobloženi s prtljago. Solnce topi sneg in led tako, da bredejo ponekod do pasu v sneženem močvirju. Nepopisno je to trpljenje! Kmalu dospo do kamenite piramide, nad katero se vije naša zastava in potem do Križeve gomile. Tu jim zatrepeče srce samega veselja, ko vidijo, da je „Tegetthoff“ še na starem mestu.

Dne 23. aprila ob 11. uri zvečer, (-15°) stopijo izletniki, premrazeni, premočeni, gladni in utrujeni do smrti, na „Tegetthoff“, kjer jih objamejo tovariši z nepopisno radostjo.

Tretji izlet.

Koncem aprila se odloči Payer za tretji izlet.

Dne 29. aprila zapusti „Tegetthoff“. S seboj vzame Hallerja in Broža, hrane za 8 dni in psa „Jubinala“ in „Torosyja“, katerima se pridruži še mali „Pekel“ kot prostovoljec, ter krene ž njimi proti zapadu. Prvo noč prenoče na otoku Wilczeku, drugo jutro pa krenejo dalje. Prišedši na „Mac - Clintockovo Zemljo“, postaja potovanje vedno nevarnejše vsled ledenih razpok.

Nekega večera se priklati mlad medved prav do naših izletnikov, ki ga pa s pomočjo psov ubijejo.

Dne 1. maja prilezejo z velikim naporom na „Brünn“ in 1400 m visoki ledenik „Simony“, odkoder zagledajo preko širokega Markham-Sunda belkasto, 1600 m visoko piramido „Richthofen“. Kamor seže oko, je vse polno ledenih gora in rtov. Te gore se raztezajo do 50⁰, morda celo do 40⁰ vzhodne dolžine. — Med gorami na jugu Markhamskega otoka odkrijejo izletniki tesno sotesko, „Negri-Sund“. Oster veter jim brije v obraz; mraza je —18⁰.

Popoldne se vrnejo zopet nazaj k „Tegetthoffu“, kamor pridejo v 24 urah. — Vse se veseli vsled lepega uspeha teh izletov.

V teh treh izletih so prehodili junaški odkritelji nad 800 kilometrov pota.

* * *

Prej nego preidemo do splošnega opisa Fran-Josipove Zemlje, je treba podrobneje opisati še — severnega medveda.

Poleg borbe s pogubnim ledom so morali stati naši junaki vedno na straži pred medvedom. Brez puške v roki ne smeš storiti niti koraka, drugače te objame beli gorostas z železnimi kremplji. Beli medved je kralj severnega tečaja in ledu.

Kadar se približa medved k „Tegetthoffu“, udari stražnik z nogo ob tla, na kar prihiti vse moštvo na palubo s puško v roki. Ustreljenega medveda ne razparajo poprej, preden se ne prepričajo, da je popolnoma mrtev, ker lahko ranjena zver v smrtnem zvijanju koga zadene s krempljasto taco.

Nekoč gre sam Payer z dvema psoma na lov na tulnje. Naenkrat pritečejo proti njemu trije medvedje. Payer ne pobegne, ampak pomeri s puško in zadene dva metra dolgo medvedko. Ostala dva medveda nato pobegneta, Payer pa pokliče mornarje, ki nalože kosmatinko na sani in jo odpeljejo na krov. Komaj pol ure nato se pritepeta ostala medveda po krvnem sledu svoje mrtve družice, prav do „Tegetthoffa“. Vse skoči po puške. Šest strelav zagrmí, medved pade, a skoči zopet na noge in hoče zbežati. Tu pade zopet šest strelav in šele tedaj se zvrne beli velikan. To je bil največji medved, kar so jih ustrelili; dolg je bil dva in pol metra.

Nekoč gre Payer brez puške do ledene pasje kočé. Nenadoma stopi predenj medved, in po njem bi bilo, da niso to pravočasno opazili na „Tegetthoffu“ in medveda ustrelili. — Neke noči se splazi medved prav na krov, kjer je stal Orel z lučjo v roki. Zagledavši medveda, vrže vanj svetilko in skoči k Zaninoviću, ki je stal na straži. Le-ta usmrti medveda s prvim strelom.

Na prvem izletu se približa izletnikom medved na 200 korakov. Zalezuje jih od vseh strani, potniki pa se delajo, kakor da ga ne vidijo. Nankrat pa skoči medved proti potnikom, ki zasucejo sani, namerijo puške in ustrelje medveda. Pri razparanju pa hlastne medved z zobmi in iztrga Payerju puško. Lov na medvede je zelo nevaren, osobito ponoči, ko človek ne vidi cilja in strelja le na srečo.

Za časa svojega bivanja na severu so ustrelili 67 medvedov.

Kratek opis odkrite zemlje.

Fran-Josipova Zemlja je po opisu naših potovalcev velika kakor Spitzbergen. Ta zemlja obstoji iz raznih otokov; posebno znamenita sta Wilczekova Zemlja na vzhodu in Zichyjeva Zemlja na zapadu. Vsi otoki, ki tvorijo skupno Fran-Josipovo zemljo, so gorati. Deli jih velika morska ožina Avstrija-Sund, na jugu Rudolfove Zemlje, pri rtu Frankfurt (na 81° 51') pa Rarlison-Sund, ki se razteza proti severovzhodu. Za časa raziskovanja je spajal vse otoke led, ki je omogočil potnikom prehod z enega otoka na drugega.

Fran-Josipa Zemlja je edina na svetu, ki nam predstavlja popolno puščavo in vso ostrino artiške narave.

V začetku leta je vse mrtvo na teh otokih. Sneženi plašč in led tukaj nikdar ne izgineta. Vlaga je v tem kraju taka kakor nikjer drugod na severu, niti v Grönlandiji ne. Srednja toplota je 13° pod ničlo. — Tla so pokrita z drobnim peskom in doleritom.

Rastlinstvo je zelo siromašno in daleč zaostaja za drugimi severnimi kraji. Nekaj mahu, lišajnika in par travnatih bilk, to je vsa flora te pustinje.

V tem kraju ne živi noben človek. Celo Eskimovci ne preneso tega podnebja, dasiravno bivajo na $78^{\circ} 20'$ severne širine.

Glede na živalstvo je Fran-Josipova Zemlja dosti siromašna: razen severnega medveda, tulnja (*Phoca groenlandica*, *Phoca barbata*) in mroža, ni drugih četveronožnih sesalcev na tej zemlji.

Z mrežami pa so vjeli izletniki več polenovk (*Gadus*), morskih prašičkov, polžev, pajkov in rakov.

Med pticami so tukaj najnavadnejši: dolgorepi galeb (*Lestis* K.), golorepec (*Larus glaucus*), beli galeb (*Larus eburneus*), triprstni galeb (*Rissa tridactyla*), morska lastavica (*Sterna macrura* N.), burjevka (*Procelana glacialis*) in več vrst potapljavcev.

III. Del.

Vrnitev v Evropo.

Po končanem opisu odkrite zemlje sklene naša ekspedicija, da se vrne čimprej v Evropo, To je za potnike najtežja naloga, ki jo imajo izvršiti.

Ladjo „Tegetthoff“, ki je še vedno prikovana na nerazbitni led, morajo prepustiti usodi in se odpraviti na pot s pomočjo sani in malih ladjic. Preden se odpravijo na pot, ne delajo mnogo in tudi s hrano in pijačo ne štedijo, samo da se okrepčajo in utrdijo za dolgo in težavno vrnitev.

Najprej prepíšejo vsa poročila in topografične načrte ter zatvorijo vsako zase v kovinaste škatlje, da se jim ne pokvarijo.

Po končanih pripravah zapuste „Tegetthoff“ in otok Wilczek.

Dne 20. maja 1874 zjutraj — toplomer kaže —1⁰ R. — krenejo s tremi norveškimi ladjicami proti jugu. Te ladjice so dolge 6·50 m, široke 1·60 m, globoke pa 80 cm.

V prvo ladjico stopijo: Weyprecht, dr. Kepeš, Lusina, Oraš, Latković, Palmić, Večerina in Klotz; v drugo: Zaninović, Haller, Lukinović, Skarpa,

Štiglič, Pospišil, Oreljin Payer; v tretjo, najmanjšo, pa: Brož, Carlson, Katarinić, Letiš, Sušić, Marola in Falešić. Na vsaki ladji imajo hrane za tri mesece: klobase, meso, kruh, moko in čaj. Poleg tega vzamejo s seboj tudi stroj za kuhanje, puške in streljivo.

Psi „Jubinal“, „Torosy“ in „Pekel“ vlečejo sani; ostale pse so pa morali postreliti, ker jim je nedostajalo hrane in ker so bili bolehní.

Smoter potovanja jim je Berentzovo otočje, kjer imajo spravljeno hrano in kjer se nadejajo, da zadenejo ob kako ribiško ladjo, ki jih spravi v Evropo.

Marsikomu porose solze po licih, ko se za vedno poslavlja od „Tegetthoffa“, kjer so morali pustiti mnogo dragocenih zbirk iz živalstva, rudninstva in rastlinstva, dragoceno knjižnico, živeža in streljiva za šest mesecev in 67 prepariranih medvedjih kož. Le neobhodno potrebne stvari vzamejo s seboj.

Prvi dan so prepotovali s sanmi komaj dva kilometra, včasih pa še toliko ne. Po ledu je šlo vse gladko izpod rok. Toliko mučnejši pa je prehod preko sneženih zametov! Tu morajo na ramenih prenesti vso prtljago, ladjice in sani, dokler ne pridejo zopet na led ali do vode. Strašno trpljenje jih v kratkem času tako zdelá, da so podobni le še sencam. — Tudi med potoma ubijejo več medvedov in tulnjev.

Dne 28. maja najdejo nov otok „Lamont“.

3. junija dospo do $79^{\circ} 46'$, ki jim naznanja „Aulidsko“ luko. Dne 14. junija začne deževati; ta dan odrinejo iz Aulidske luke, deloma po ledu, deloma po vodi.

Najbolje svedoči o tem potovanju Payerjev dnevnik:

„Dne 23. junija. — Polagoma se pomikamo proti jugu. Lukinovič pade v morje, a mi ga rešimo.

Dne 24. junija. — Orel ubije velikega tulnja. Prekoračili smo en kilometer širok led.

Dne 25. junija. — Danes potujemo po veliki ledeni ravnini. Ponoči ubijemo starega medveda. Sedaj smo na $79^{\circ} 41'$.

Dne 27. junija. — Potujemo po velikem jezeru z ladjicami. Opoldne dosežemo $79^{\circ} 30'$.

Dne 28. junija. — Dve ledeni ravnici in dva jezerca nas ločita od pola. Vreme je nestanovitno: solnce in sneg.

Dne 29. junija. — Danes vlečemo ladjice skozi tesno morsko ožino. Vjeli smo zopet tulnja. Sedaj radi jemo tudi sirovo maščobo.

Dne 1.—4. julija. — Potovanje počasi napreduje. Na veliko žalost smo opazili danes pri merjenju širine, da smo še vedno na stopinji, ki smo jo dosegli že pred 20 dnevi.“

Potovanje je enakomerno in dolgočasno. Blagor onemu, ki ima tobaka, da si napolni pipo

in kadi, pri čemer mu nekoliko hitreje preide dolgi čas.

Dne 15. julija se prepričajo, da so šele 15 kilometrov oddaljeni od zapuščenega „Tegetthoffa“. Kaj bo, če bo šlo tako počasi naprej? Smejo - li upati, da pridejo do evropske obale? Hrana se vedno manjša in severna jesen približuje. Kakor kaže, bodo morali i letos prezimiti na severu.

Vendar dospo navzlic temu do 22. julija na $78^{\circ} 1'$ severne širine in $61^{\circ} 3'$ vzhodne dolžine.

Dne 2. avgusta ubijejo dva tulnja in nasitijo pse, ki že tri dni niso ničesar jedli. Sneg in led se začne topiti, vsled česar še dosti hitro potujejo. Tuintam zadenejo ob ledene razpoke, ki so potnikom zelo nevarne. Dne 5. avgusta bi bil v taki razpoki kmalo utonil dr. Kepeš, če bi ga ne bil rešil Payer.

Dne 7. avgusta zagledajo daleč pred seboj na jugu odprto morje. „Blaženo, divno morje!“ vzklikne vse naenkrat pri tem pogledu.

Dne 9. avgusta dospo do $78^{\circ} 9'$, 13. istega meseca pa do $77^{\circ} 58'$ severne širine in $61^{\circ} 10'$ vzhodne dolžine. Led jim dela še vedno take zapreke, da dospo do odprtega morja šele 15. avgusta. Ta dan ubijejo poslednjega severnega medveda in se poslove od ledenikov. Bili so na $77^{\circ} 40'$ severne širine in 61° vzhodne dolžine.

Trikratni „Ura“ zagrmí iz ust naših junakov, ko stopijo v ladjice in primejo za vesla.

* Psi, doslej vajeni na led, se začno zvižati in cviliti, ko zagledajo toliko vode. S silo jih spravijo v ladjice in odveslajo. Med potoma pa postanejo psi vsled vednega skakanja tako nadležni, da so morali ustreliti te zveste živali, ki so jim pomagale v vsakem boju in v vseh težavah!

Toplomer se vzdigne do $+3^{\circ}$, vsled česar pomečejo mornarji nepotrebne kožuhe v morje. Dne 16. avgusta zjutraj zagledajo Novajo Zemljo. Opoldne dospo do $76^{\circ} 46'$, in skušajo dospeti v Gvozdarjev zaliv, toda zaman, ker je morje na tem kraju zelo nevarno za male ladjice. Roke jim otrpnejo vsled neprestanega veslanja. Vsa čast našim hrvaškim mornarjem, ki so v tako kratkem času preveslali več nego 150 kilometrov daljave.

Dne 18. avgusta priveslajo do južne strani rta Nero. Tu potegnejo ladjice na suho in poležejo po zeleni travi. Nekateri zaspijo na mestu, kakor bi jih ubil. Neznansko veselje jih prešine, ko po dolgih dveh letih zopet zagledajo cvetlice in zelenje na ruski Novaji Zemlji. Tu si naberejo mornarji rožnatih peres in trave, ki jih posuše in pokade kot najboljši trebinjski tobak.

Drugi dan krenejo proti Admiralskemu polotoku, kjer jih preseneti 8° toplote. 18. avgusta počivajo pri rtu Tschernitzky ($74^{\circ} 21'$), na lepi zeleni livadi. — 21. avgusta pa jih preseneti vihar,

pred katerim so se komaj rešili v zaliv Suchoi Nos (73° 47'). Kapitan Carlson obide vso Matočinsko morsko ožino, da mogoče zagleda kako trgovsko ali ribiško ladjo, a brez uspeha. V zalivu Ortodossiju skopljejo otlino, kamor spravijo izvestja, naravoslovne zbirke in obrise Fran-Josipove Zemlje, in jih oblože s kamenjem, boječ se, da jih ne izgube na morju vsled viharnega vremena. Hrane imajo samo še za 10 dni. Vsi čakajo s strahom onega dne, ko jim poide poslednji grižljaj. V tem slučaju jim ne kaže drugega, ko poveslati do Laponske, ki je od Novaje Zemlje oddaljena 766 kilometrov.

Dne 24. avgusta gredo vrh Britvinskega rta (72° 40'), da zagledajo kako ladjo, ki bi jih rešila.

Glej nepričakovane sreče! Izpod rta plove proti zalivu majhen čoln, za tem pa se prikažeta dve veliki ladji. To so Rusi. Pero in človeški jezik ne moreta popisati veselja naših mornarjev pri tem prizoru.

Naši mornarji dvignejo takoj zastave in veslajo do večje ladje. Tu se pozdravijo z bradatimi Rusi, ki jih gostoljubno sprejmejo na ladjo „Nikolaj“, ki ji je zapovedoval kapitan Fedor Boroninov.

Niti kralja ne sprejmo s takim veseljem in častjo, s katerim so sprejeli Rusi naše potovalce. Ko jim naši pokažejo ukaz, ki so ga dobili iz Petrograda v Tromsöju, se jim poklonijo Rusi

do tal in odkrijejo. Rusi pogosté naše ljudi, kar najbolj vedo in znajo, ne morda samo vsled carjevega ukaza, ampak osobito v znak spoštovanja do naših junakov in vsled gostoljubnosti, ki je prirojena posebno nam Slovanom.

Tudi ladja „Vasilij“ pozdravi naše „severne junake“ in jih povabi v svojo družbo.

Med Rusi je bil neki bolnik, ki ga dr. Kepeš kmalu ozdravi. Le-ta mu podari v znak zahvale cel zavitek tobaka.

Ničesar ne pogrešajo več naši mornarji; vsako željo, tudi skrivno, jim izpolnijo Rusi na prvi mah.

Po 90 dneh, ki so jih rabili za vožnjo od „Tegetthoffa“ pa do Novaje Zemlje, pridejo v varno zavetje.

Lusina je znal ruski in služil drugim za tolmača, dočim našim Hrvatom tega ni bilo treba, ker je njihov jezik soroden ruskemu.

Od Rusov so izvedeli naši sledeče:

1. Da so se v Avstro-Ogrski zelo zanimali zanje in vedno povpraševali rusko vlado za njih usodo.

2. Da se je knez Wilczek srečno vrnil z „lbsjörnom“ v svojo domovino.

3. Da je umrl francoski cesar Napoleon III.

4. Da se je jeseni l. 1872. razbila neka švedska ladja blizu Berentzkovih otokov (kjer so bili istočasno tudi naši izletniki), in da so se rešili

samo štirje mornarji na polotok Samojadi, na severu Uralskega gorovja.

Weypreht in Payer se pogodita z Rusi, da jih prepeljejo za 1200 srebrnih rubljev v Vardoe na Norveškem. To nagrado jim obljubita zato, da jih nekoliko odškodujeta, ker so se Rusi mudili tukaj na lovu na lose in severne jelene. Poleg omenjene vsote podarita Rusom še svoje tri ladjice in nekaj pušk, da vsaj deloma poplačajo milo in drago.

Prestane so vse muke, trpljenja in težave naših junakov, za kar jih čaka obilno plačilo.

Dne 3. septembra 1874 se izkrcajo vsi zdravi in veseli v Vardoeski luki, kjer razvijejo svojo zastavo in se poslove od Rusov.

Odtod brzovajijo naši na Dunaj, da so se rešili in odkrili ogromno Fran-Josipovo Zemljo.

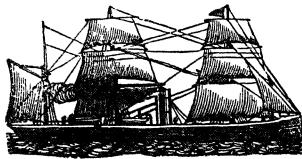
V Vardoe se preoblečejo v evropsko nošo, edini Klotz še ostane v kožuhu, da se kaže ljudem. Kamor pridejo, povsod jih pozdravljajo in posipajo s cveticami. Iz Vardoe se odpeljejo s poštnim parnikom „Finmarken“ v Hamburg, odtod pa z železnico na Dunaj, kjer jih sprejmo z največjo častjo. Vsa Evropa jih obsiplje z zasluženno pohvalo, prijatelji in sorodniki pa jih odškodujejo z vročimi poljubi za prestano gorje. Marsikatera rodbina jih je že objokovala kot mrtve, zato pa je vladalo tem večje veselje pri sestanku.

Z Dunaja se vrnejo bogato obdarovani vsak na svoj dom.

Tedaj je bilo dokončano to potovanje, ki je trajalo 812 dni. Naši bratje, ki so se udeležili te ekspedicije, so lahko v ponos in zgled tudi angleškim in francoskim mornarjem.

Najvišje priznanje in pohvala našim Hrvatom pa je slavnostni Weyprechtov govor na Dunaju v navzočnosti cesarjeviča Rudolfa:

„Ni ga mornarja na svetu, ki bi se ponašal s takim pogumom in vztrajnostjo kakor naši hrvaški mornarji. Slava jim!“

KAZALO.

I. del:	Stran
Iskanje neznanih krajev	5
V ledenem morju	12
Morje okoli Novaje Zemlje	19
Med ledenim navalom	22
Severna noč	27
V notranjih prostorih „Tegetthoffa“	30
Tlak v severni noči	33
Konec severne noči	35
Solnce in pomlad leta 1873.	37
Poletje leta 1873.	39
II. del:	
Fran-Josipova Zemlja	42
Jesen in preiskavanje kopne zemlje	45
Druga severna noč	47
Solnce se zopet prikaže	50
Prvi izlet	52
Drugi izlet	56
Na skrajnem severu	59
Tretji izlet	64
Kratek opis odkrite zemlje	67
III. del:	
Vrnitev v Evropo	69

